ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

Бурят-Монголой ҮНЭН

КПСС-эй Бурят-Монголой обкомой, БМАССР-эй Верховно Соведэй, КПСС-эй Улан-Удын горкомой орган.

№ 270 (1870)
НОЯБРИИН 15
ВТОРНИК
1955 он

Сэн 20 мунгэн.

Шиидхэгдээгүй асуудалнуудта гол анхаралаа хандуулха

Коммунистическэ партиин сэсэн хүтэлбэри доро социалистическэ Эхэ оромнай үдэрһөө үдэртэ, һараа һарада бэхижэжэ, улам бүхэ амжалтануудые туйлажа байна. Хүндэ индустрие хүсэтэ ехээр хүгжөөһэнэй үндэһэн дээрэ арадай ...ын бүхы һалбаринууд хурдан ...ээр дэбжэнэ. Коммунизмын материально-техническэ база байгуулха асари ехэ зорилго хадаа хүсэ ...лаа, хүсэл зоригоо улам эршэдхүүлжэ, манай орон дотор байһан материальна ба духовно бүхы резервүүдые, арга боломжонуудые элирүүлхые советскэ общественэ гэжэ ...дһээ эринэ.

Коммунизм тээшэ манай амжалтатайгаар урагшаа дабшалта бол... колхоз, предприяти, эмхи зур... бүхэнэй ажалһаа дулдыдаха, ...лаа тэдэнэй үдэрһөө үдэртэ, һараа һарада һайжаруулһанһаань, ...ройнгоо резервнүүдые элирүү... ашагтай һайнаар хэрэглэһэн... болохо байна. Коммунизмын ...лтын түлөө советскэ арадай тэм... толгойлон ударидажа ябаһан ...ай парти бүхыдөө, мүн тус тус партийна организацинуудшье туйла... амжалтаараа һанаагаа бү ама..., бүри ехэ амжалта, илалта ...ахын түлөө тэмсэгты гэжэ со... хүнүүдые һургана. Партийна организацинууд болбол доторой ар... боломжонуудые, резервнүүдые ...һан элирүүлэн ашаглахын түлөө, ...цай ажахые, культурые улам хүгжөөхын түлөө тэмсэ... толгойлогшо, энээнэй түлөө ... хатуу тэмсэлшэ байха ёһотой. Тиимэһээ парторганизацинууд, партийна органууд хадаа доторой резервнүүдые элирүүлэн хэрэглэхэ, шиидхэгдээгүй асуудалнуудые шиидхэхэ хэрэгтэ гол анхаралаа хандуулха ёһотойл.

Мүнөө үедэ республика доторнай ...эржэ байгаа аймагуудай, городай партийна конференцинүүдэй делегадууд болбол шиидхэгдээгүй асуудалнуудта гол анхаралаа хандуулха уялгатай байна. Тиин, хаана ... хэрэгтээ шүүмжэлхы ёһоор ...дадаг заншалтайб, тэндэ партийна конференцинүүдэй делегадууд ...уу дундануудаа, хэрэглэгдээгүй ...а боломжонуудаа эрид сэхээр ...рүүлнэ. Жэшээ болгон, Зэдын аймагай партийна конференциие ...жа үзэе. Элидхэлшэ болон үгэ ...эгшэд гол анхаралаа хүдэлмэри... байһан дутагдалнуудта, хэрэглэгдээгүй арга боломжонуудта хан...ба. Зэдын аймаг республика ...роо томохон малажалтай, илангаа нарин ба нарибтар нооһотой ... олоор үсхэдэг аймаг мүн. Ган... жэл соо энэ аймагта хониин тоо толгой 15 гаран мянгаар ...шорһон байха юм. Үнгэрэгшэ жэл ... процент ехээр нооһо гүрэндөө ту...гаа. Тарилгынь талмай үргэд...дөө. Мүн 4560 гектарта кукурузын таригдажа, тэрэнэй набша намаагаар 15 мянган тонно шэмэтэ силос ...рагданхай. Эдэ бүгэдын ашаар ...хозуудай экономиконь бэхижэ..., колхознигуудай ажаһуудал һай...жа байха юм. Теэд эдэ амжалтануудаараа Зэдын коммунистнууд ...хэлээ хананагүй.

...ая Зэдэдэ үнгэрһэн конференци ...рээ партийна организацинуудай ...өөлэгшэд шүүмжэлэл ба өөрыгөө шүүмжэлгые үргэнөөр дэлгэрүүл..., дутуу дундануудаа элирүүлжэ, хэрэглэгдээгүй олон резервнүүдые ...комдо, аймгүйсэдкомдо заажа ...һэн, тэдэниие хэрэглэхэ харгы за...ень хэлэжэ үгэһэн байха юм. Тус...рлабал, делегадууд болбол малай һубайралгатай тэмсэл багаар ...лдаг байһанайнь түлөө партиин ...комые, тэрэнэй инструкторска группануудые шангаар шүүмжэлээд, малай һубайралгатай тэмсэхэ арга методүүдые айкомдо, колхозуудай хүтэлбэрилэгшэдтэ заажа үгэһэн байна гэбэл: һайн үүлтэрэй буха, хуса олоорнь худалдажа абаха, искусственна үрэжүүлгэ хаа хаанагүй үргэнөөр дэлгэрүүлхэ гэхэ мэтэ. Тэрээнһээ гадна, тарган мяха гүрэндэ ехээр тушаахын тула гахай олоорнь шахаха гэжэ, адуу малдаа үбһэ тэжээл ехээр бэлэдхэхын тулада сабшалангаа ехэ территори дээрэ уһалха, ороохо таряа бүри ехээр ургуулхын тула тарилгынгаа талмайе ерэхэ жэлдэ үшөө 10 мянган гектараар үргэдхэхэ гэхэ мэтэшэлэн үнэтэ дурадхалнууд делегадуудай зүгһөө ороһон байна. Иигэжэ, шүүмжэлэлые үргэнөөр дэлгэрүүлхэ, дутуу дундануудаа элирүүлхэ, шиидхэгдэхэ байһан ажал хэрэгэйнгээ арга мүрыень эзэн ёһоор хэлсэжэ тодорхойлхо гээшэ колхозуудаа баян дэлгэр байдалтай болгохын түлөө коммунистнуудай гаргажа байгаа хэшээл оролдолго мүн.

Тиигээд, хаа хаанагүй иимэ гэхын аргагүй. Манай урагшаа дабшалтын, дутуу дундануудаа элирхэйлгын шалгагдамал арга зэбсэг мүн бологшо шүүмжэлэл ба өөрыгөө шүүмжэлгые тоодоггүй, хүдэлмэридөө хүсэд хэрэглэдэггүй хүтэлбэрилэгшэд үшөөл бии. Мүнөө үнгэржэ байгаа партийна конференцинүүдэй заримууд дээрэнь шүүмжэлэл ба өөрыгөө шүүмжэлгэ багаар дэлгэрүүлэгдэнэ. Иимэ нэгэ жэшээ харуулая. КПСС-эй ЦК-гэй январска Пленумэй шиидхэбэреэр хүдөө ажахые хүгжөөхэ талаар партийна организацинуудай үмэнэ ехэхэн харюусалгатай зорилгонуудай табигдаһаниинь мэдээжэ. Теэд энэ зорилгоёо Кударын аймагай партийна организаци 1955 ондо гүйсэдөөр дүүргэжэ шадабагүй. Аймагай колхозууд малажалһаа һү, мяха, нооһо абаха түсэбөө оройдоо 70—80 процент дүүргэнхэй, зарим колхозуудта, жэшээлбэл, Ранжуровай нэрэмжэтэ ба бусад колхозуудта 1954—1955 оной ажахын жэл соо урда жэлэйхидэ орходоо хэдэн мянга литр һүн багаар һаагдаһан байха юм. Мүн малай тоо толгой олошорулха түсэб дүүргэгдээгүй. Иимэ ехэнүүд дутагдалай шалтагааниинь юун гээшэб, хайшан гэбэл эдэ дутагдалнуудаа түргөөр усадхахаб, хэрэглэгдээгүй резервнүүдые хайшаң гэбэл дүүрэнээр хэрэглэжэ, колхозуудайнгаа экономикые бэхижүүлхэб гэжэ шүүмжэлхы ёһоор хэлсэхэ уялгатай байбашье, айкомой хүдэлмэри тухай тоосоото элидхэлдэнь шүүмжэлэл ба өөрыгөө шүүмжэлгэ бага байгаа гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Мүн үгэ хэлэһэн зарим делегадуудшье дутагдал тухай уг маг гээд, тойрон татаад гараһан байна.

Дутагдалнуудаа үнэн сэхэ рүүнь, нюур сахингүй элирүүлхэ гээшэ хэн нэгэндэ муу юумэ хэхэ, олон зоной дунда нэрыень гутааха гэһэн удхатай бэшэ, харин партийна принципиальна гуримаар, эрид сэхээр шүүмжэлэлсэжэ, бэе бэедээ туһалха, харгыень заажа үгэхэ гэһэн зорилготой юм. Тиимын тула шүүмжэлэл ба өөрыгөө шүүмжэлгые манай урагшаа дабшалтын шалгагдамал, хүсэтэ зэбсэг мүн гээшэ гэжэ хододоо тоожо ябаха, тэрээниие хүндэлхэ ба үргэнөөр дэлгэрүүлхэ ёһотойбди.

Шүүмжэлэл ба өөрыгөө шүүмжэлгын тугые улам дээшэнь бадаруулжа, тэрэнэй ашаар ажал хэрэгтэхи дутагдалнуудаа усадхаха ябадалда коммунистнуудай үүсхэл эдэбхиие зорюулха гээшэ партийна организацинуудай тон шухала зорилго мүн.

Проектнүүдые зохёохо ба барилга эрхилхэ талаар гарадаг үлүү гаргашануудые усадхаха тухай КПСС-эй ЦК-гэй ба СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй тогтоолые барилгын организацинуудай коллективүүд халуунаар һайшаана

Олон дутагдалнууд элирүүлэгдэбэ

«Проектнүүдые зохёохо ба барилга эрхилхэ талаар гарадаг үлүү гаргашануудые усадхаха тухай» КПСС-эй ЦК-гэй, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй тогтоолые манай республикын барилгын организацинуудай хүдэлмэрилэгшэд халуунаар дэмжэбэ. «Бурмонголстрой» трестын барилгын участогуудай хүдэлмэрилэгшэдэй дунда энэ тогтоолые зүбшэн хэлсэлгэ боложо эхилээ. Парти, правительствын энэ тогтоолтой дашарамдуулан, инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэдэй саашанхи зорилго гэһэн тусхай асуудал трестын аппарадай хүдэлмэрилэгшэдэй үйлэдбэриин зүблөөн дээрэ табигдаа.

Тус зүблөөн дээрэ үгэ хэлэгшэд шүүмжэлэл ба өөрыгөө шүүмжэлгэ үргэнөөр дэлгэрүүлжэ, гэр байрануудай барилгадахи ехэнүүд дутагдалнуудые элирүүлбэ. Улан-Удэдэ баригдажа байһан партийна библиотекын байшангай, мүн бусадшье гэрнүүдэй проект архитектурна талаараа ехэхэн дутагдалтай байһаниинь олон хүнүүд шүүмжэлээ.

Городой олонхи барилга дээрэ типовой проектнүүдэй тон үсөөнөөр хэрэглэгдэдэг, энээнһээ боложо барилгын өөрын үные ехээр дээшэлдэг байһаниие барилгын № 6 участогай хүдэлмэрилэгшэд онсо тэмдэглэһэн байна. Жэшээнь, мүнөө Улан-Удэдэ баригдажа байһан республиканска больницын байшангай проектын типовой бэшээр зохёогдоһон дээрэһээ мүнөө тон олон деталь, конструкци тааража үгэхэеэ болёод, дахин шэнээр хэхэ хэрэг гарана. Эдэ бүгэдэһөө боложо, барилгын хүдэлмэри саг болзор соогоо дүүргэгдэнэгүй, өөрынь үнэ дээшэлнэ.

Трестын барилгын материалнуудые үйлэдбэрилдэг комбинадай хүдэлмэришэд ажалдахи мүн лэ олон дутуу дундануудаа элирүүлбэ. Һүүлэй үедэ байрын гэрнүүдэй проектнүүдэй олон ондоогоор зохёогдоһон дээрэһээ комбинадай хүдэлмэридэ элдэб бэрхэшээлнүүд тохёолдодог болоо. Юуб гэхэдэ, ондо ондоо проекттэй гэрнүүдэй доторхи бүхы түхеэрэлгэнүүдые тус бүридэнь ондоогоор бүтээхэ хэрэгтэй ха юм. Парти, правительствымнай энэ тогтоол 1956 оной сентябриин 1 болотор байрын, һургуулиин, больницын, магазинай ба бусад гэрнүүдэй типовой проект зохёохые эрибэ. Энэ тон һайшаалтай байна. Барилгын хүдэлмэриие комплексноор механизацилха, ажалай түрүү дүй дуршэл үргэнөөр хэрэглэхэ арга олдохо байна. Тус тогтоолой эрилтые һайнаар дүүргэхын түлөө бүхы хүсэ шадалаа элсүүлхэ байһанаа трестын хүдэлмэрилэгшэд үйлэдбэриингөө зүблөөнүүд дээрэ мэдүүлээ.

Ф. Башухаев.

Проект зохёолгые һайжаруулха хэрэгтэй

Проектнүүдые зохёолгые ба барилга эрхилэлгые һайжаруулха талаар КПСС-эй ЦК-гэй, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй тогтоол республикымнай проект зохёогшодой хүдэлмэридэ байһан ехэ дутагдалнуудые элирүүлбэ. «Бурмонголпроектын» хүдэлмэрилэгшэд тус тогтоолые зүбшэн хэлсэхэ зуураа, олон проектнүүдэй гаргаша ехэтэйгээр зохёогдоһониие шүүмжэлбэ. Архитекторнүүд нүхэд Минерт, Меньшиков болон бусад баригдаха байшангай газаа талын гоёолтодо анхаралаа үлүүсэ хандуулжа, барилгада һомологдоһон мүнгэнэй ехэнхи хубиие гоёолгодо гаргашалдаг байба. Иимэ хангалтагүй хүдэлмэриин эсэстэ эхилэгдэһэн барилганууд саг болзор соогоо ашаглалгада оруулагдадаггүй байна.

Алдуутайгаар зохёогдоһон проектнүүдые һэльбэн заһаха ба элирүүлэгдэһэн дутагдалнуудые ойрын сагта усадхаха хэмжээнүүд «Бурмонголпроектын» конторын техническэ соведэй зүблөөн дээрэ хараалагдаба.

Б. Инакин

СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын Нэгэдэхи Орлогшо А. И. Микоян Норвегиин худалдаа наймаанай Министр А. Скауг хоёрой хоорондо хэлсээн хэгдэбэ

СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын Нэгэдэхи Орлогшо А. И. Микоян Норвегиин худалдаа наймаанай Министр А. Скауг хоёр ноябриин 12-то уулзаба. Бэе бэеэ гүйсэд ойлголсожо үнгэрһэн энэ уулзалгын үедэ СССР Норвеги хоёрой хоорондохи экономическа харилсаануудые саашадань хүгжөөхэ асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдээ.

Хэлсээнүүдэй үедэ норвежскэ талаһаа—Норвегиһээ СССР-тэ байдаг Онсо ба Бүрин эрхэтэ Посол Э. Бродланд, Норвегиин МИД-эй Политическэ таһагай Бюрогой Начальник Г. Хейберг, норвежскэ худалдаа наймаанай делегациие толгойлогшо С. Соммерфельт болон делегациин гэшүүд; советскэ талаһаа—СССР-эй Гадаадын худалдаа наймаанай Министр И. Г. Кабанов, СССР-һээ Норвегидэ байдаг Онсо ба Бүрин эрхэтэ Посол Г. П. Аркадьев, СССР-һээ Норвегидэ байдаг худалдаа наймаанай түлөөлэгшэ А. Т. Аверичев, СССР-эй МВТ-гэй баруун оронуудтай худалдаа наймаанай управлениин Начальнигай Орлогшо В. В. Мордвинов, СССР-эй электростанцинуудай Министерствын түлөөлэгшэ Г. В. Смирнов байлсаа.

Норвегиин Премьер-Министр Э. Герхардсен Москвада ерээд байна

Норвегиин Премьер-Министр Э. Герхардсен, тэрэнэй һамган г-жа В. Герхардсен Моссоведэй Гүйсэдкомой түрүүлэгшэ М. А. Ясновто айлшалба. М. А. Яснов энэ жэлдэ Норвегиин столица—Ослодо ажалшадай депутадуудай Московско городской Соведэй делегациин ошоходо, тэрэниие толгойлһон байгаа.

М. А. Яснов хани ёһоор хөөрэлдэхэ зуураа, Москвадахи гэр байрануудай барилга тухай, городоо бүри болбосон зохид түхэлтэй болгохын тулада хэгдэжэ байһан хүдэлмэри тухай айлшадта хэлэжэ үгөө. Москвадахи гэр байрануудай барилгатай һайнаар танилсаха хүсэлэнтэй байгаа һаа танилсыт гэжэ г-н Э. Герхардсендэ ,тэрэнэй һамганда М. А. Яснов дурадхаа. Э. Герхардсен энэ дурадхалай түлөө баясхалан хүргөөд, хэрбээ заб болоо һаань, энэ арга боломжые дуратайгаар хэрэглэхэбди гэжэ тэрэ хэлээ. Московско Соведтэ хүрэһэнэйнь дурасхаал болгон М. А. Яснов Москвае харуулһан фото зурагуудтай альбом Э. Герхардсендэ барюулаа.

Удаань Э. Герхардсен ба тэрээнтэй хамта ябагшад Сталинска районой № 617 хүүгэдэй садта хүрөө. Тэндэ хүдэлмэришэд-барилгашадай үхибүүд байдаг юм. Үхибүүдэй наададаг, унтадаг комнатануудые ба садай бусад байрануудые тэдэнэр хараа. Үхибүүд нааданхайнуудаа айлшадта харуулаа, шүлэгүүдые уншаһан, дуу дуулаһан ба танцевалһан байна. Э. Герхардсен хүүгэдэй садһаа гарахадаа, эндэ ехэ аятай һайн, бүхэли үдэрөөшье үнгэргэхөөр гэжэ хэлээ.

Э. Герхардсен ба норвежскэ делегациин бусад гэшүүд үдын хойто тээ Московско метрополитенээр ябажа, тэрэнэй хэдэ хэдэн станцинуудые хараа. Үдэшэлэниинь норвежскэ айлшад Гүрэнэй Центральна театрта орожо «2:0 тоотойгоор бидэнэр шүүбэбди» гэжэ кукольна зүжэг хараба.

СССР-һээ Норвегидэ байдаг Онсо ба Бүрин эрхэтэ Посол Г. П. Аркадьев ба СССР-эй МИД-эй Протокольно таһагые даагша Ф. Ф. Молочков Премьер-Министр Э. Герхардсентэй ябалсаа.

(ТАСС).

ФЗО-гой һургуулинуудта залуушуулые абалга

Ноябрь, декабрь һаранууд соо горнопромышленна болон барилгын һургуулинуудта, мүн ФЗО-гойшье һургуулинуудта залуушуул абтаха байна. Эдэ һургуулинуудта 10 мянга шахуу хүн орохо юм.

Залуушуул 6—10 һарын турша ... һуража, забойщигой, тулгашадай, газар нүхэлэн малтагшын, шутукатуршанай, штукатуршадай, модошо ...рханай, бетонщигой ба бусадай мэргэжэл оложо гараха юм.

Эдэ һургуулинуудта абтагшад хубсаһаар, эдеэ хоолоор, хамтын байраар хангагдаха, түлбэригүйгөөр һурахаһаа гадна, һураха үедөө хэһэн ажалайнгаа түлөө тогтоогдоһон гуримай ёһоор түлөөһэ абаха байна.

Сэрэгэй албанһаа табигдагшад мүн лэ эдэ һургуулинуудта абтаха. Областной, хизаарай болон республиканска ажалай резервнүүдэй управленинүүд эдэ һургуулинуудта залуушуулые абана.

Үйлэдбэриин мэргэжэл абаха дуратай залуушуудһаа 30 гаран мянган мэдүүлгэ ноябриин эхеэр ороод байна.

(ТАСС).

МАНАЙ ТҮРҮҮШҮҮЛ

Һаалишан Дари Намитовна Цыңгунова Кударын аймагай Ждановай нэрэмжэтэ колхоздо хүдэлмэрилдэг юм. Нүхэр Цыңгунова ажахын үнгэрэгшэ жэлэй туршада нютагай үүлтэрэй үнеэн бүриһөө 2279 литр һү һаажа, республикын һаалишадай дунда дэлгэрһэн социалистическэ мүрысөөндэ хоёрдохи һуури эзэлбэ. Ажахын шэнэ жэлдэ һаалишан Цыңгунова даажа байһан 12 үнеэнһээ 12 тугал абаха, үнеэн бүриһөө 2500 литр һү һааха уялга абаад, жэлэй эхинһээ хойшо эршэмтэйгээр ажаллажа захалаа.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Д. Н. Цыңгунова.

А. Мантаевай фото.

Хэр ажаллажа байнат, намдаа мэдээсыт!

Читын областиин Агын Бурят-Монголой национальна округой «Коммунизм» колхозой хонишон Долсон Балдановада

Энэ жэлэй август һарада хони үсхэбэрилгөөр болоһон Сибириин, Дальна Востогой область хоорондын зүблөөндэ уулзажа хөөрэлдэхэдөө, Та бидэ хоёр хоорондо мүрысэхэ гэжэ хэлсэһэн байгаабди. Тиихэ зуураа, ерэхэ жэлдэ 100 эхэ хонин бүхэнһөө 110 хурьга абажа түлжүүлхэ, хонин бүриһөө 3,5 килограмм нооһо хайшалха гэһэн уялга абаа бэлэйб.

Бидэ хоёр хонишоной хаража байһан хонид үүлтэрэйнгөө талаар ехэ илгаатай. Танай хаража байһан хонид хуу нарин нооһотой үүлтэрэй, тиихэдэ минии хаража байһан хонидой олонхинь нарибтар, шэрүүбтэр нооһотой байна. Тиимэһээ түрүүшын жэлнүүдтэ нооһоной гарасын талаар маанадай хүдэлмэриин дүн ондо ондоо байхань гээшэ. Зүгөөр манай эндэ хонидой үүлтэр һайжаруулха хүдэлмэри ябуулагдажа байнхай.

Тантай мүрысөөд байхадаа илагдахагүйн тула, абаһан уялгаяа дүүргэхын тула оролдолго ехээр гаргаха боноб. Хонидой тоо олошоруулхын тула түлнүүдые бүрин бүтэнөөр абажа, томо болгохо хэрэгтэй. Тиимэһээ хонидой ороониие саг соонь үнгэргэхэ шухала.

Энэ жэлһээ би олонхи хонидоо үбэл, хабар эртэ хурьгалуулхаар шиидээд, хонидоо ороондо оруулааб. Үбэл гараһан хурьгад шэрхи байдаг, һайнаар түлжэдэг гэжэ нёдондоной дүй дуршэлһөө хараабди. Отарымни 500 эхэ хонидой 300-нь искусственнар үрэжүүлэгдэв. Эдэ хонидоо дахин хусада табижа, шалгажа үзөөбди. Февраль һарада 300 хони хурьгалуулха байнаб. Бэшэ хонидоо мүнөө ороондо оруулжа байнабди.

Үбэл абтаһан хурьгад кошарно-базова аргаар түлжүүлэгдэхэ. Тиимэһээ һайнаар түхеэрэгдэһэн байра хэрэгтэй. Манай отарада мүнөө шэнэ байра баригдажа дүүрэхэеэ байна. Гадна, хашаа хорёогоо барижа сүм дүүргэнхэйбди.

Хонидой ехэнхи нооһон хүйтэнэй сагта ургадаг гээшэ. Тиимэһээ хонидой үбэлэй харууһа һайнаар эмхидхэхэ гээшэ айхабтар шухала асуудал мүн. Хонидые тарган байлгахада али тухай һайн бэ гэжэ бидэ хонишод хэнһээшье үлүүгээр мэдэнэбди. Тиимэһээ үбэлэй сагта хонидойнгоо хүшыень хүдэлгэхэгүйн тула ехэ оролдодогбди.

Энэ жэлдэ манай нютагта ута дулаан намар боложо байна. Хонидоо таряанай узуур дээрэ бэлшээнэб. Иимэ газарта эдеэлхэдээ хонид ехэ хүшэ абана. Үбэлэйнгөө бэлшээри гамнанаб. Мүнөө жэлдэ тэжээл багаар абтаа. Тиигэбэшье, таряан, зелёнко, силос гэхэ мэтын тэжээл яһала горьтой бии байна. 300 центнер зелёнко газаагаа асаржа һүрилөөб. Хонидтоо кукурузын силос эдюулхэбди. Үбһэ тэжээлээ кормушканууд соо хэжэ, хонидтоо эдюулхэбди. Мүнөө шэнэ кормушканууд хэгдэжэ байна.

Урда жэлнүүдтэ уһагүй байдаг һэмди. Энэ жэлдэ иимэ гасаланһаа гараабди. Байрымнай хажууда 42 метр гүнзэгытэй буровой худаг малтагдаа. Уһаниинь насосоор гаргагдажа байха. Хонидые уһалжа байхада һайн байдаг тухай хэлэлтэгүй. Уһалагдадаг ба уһалагдадаггүй хониной нооһоной гараса хоёр ондоо байдаг гээшэ. Уһатай боложо, нэгэ шухала асуудал шиидхэгдэбэ.

Хонидоо тарганаар үбэлжүүлхын, түлнүүдээ бүрин бүтэнөөр томо болгохын тула бүхы юумэ хэжэ, бэлэдхэжэ байнаб. Хоюулаа мүрысэхэ гэлсэһэн хадаа Таниие хэр зэргээр хүдэлмэрилжэ байгаа юм ааб гэжэ мэдэхын тула «Бурят-Монголой үнэн» газетээр дамжуулан, мэндые хүргөөд, харюу хүлеэнэб. Тиихэ зуураа, хонидойнгоо харууһа, илангаяа жэлэй дүрбэн сагта хонидойнгоо адуулга хайшан гэжэ эмхидхэдэг тухайгаа, мүн хонидоо ямар түхэлэй байрада байлгадаг тухайгаа дэлгэрэнгыгээр бэшэхэ аабза гэжэ Танда найданаб.

Б. Чойбсонов, Зэдын аймагай Молотовой нэрэмжэтэ колхозой хонишон.

Ородой материалистическэ физиологиин үндэhэ hуури табигша

(И. М. Сеченовэй нүгшэhөөр 50 жэлэй ойдо)

Ородой агуусхэ эрдэмтэ, гүн ухаан бодолто-материалист, Россидахи научна физиологиин ба психологиин үндэhэ hуури табигша Иван Михайлович Сеченовэй нүгшэhөөр мүнөөдэр табин жэл гүйсэбэ.

Сеченовэй нэрэнь дэлхэйн наукын болон культурын түүхэтэй таhаршагүй нягта холбоотой юм. Тэрэнэй арюун нангин образые, түрүү наукын болон культурын түлөө тэрэнэй хэhэн баатарлиг тэмсэлые бүхы прогрессивнэ хүн түрэлтэн хүндэлэн дурсана.

Агуусхэ бусад эрдэмтэдтэл адляар, Сеченов хадаа наукын нэгэн тон орёо hалбарида—физиологи ба психологидо эрид хубилалта хээ. Бэе бодос тухай, тэрэнэй ажамидарһаг шалтагаанууд тухай, физиологическа процессүүд тухай, илангаяа ухаан сэдьхэл гэдэг тухай хуушанай, метафизическэ ба идеалистическэ ойлгомжонуудые анха түрүүшээр элишэлэн буруу hүргөө hэн.

В. И. Ленинэй хэлэhэнэй ёhоор, Сеченов хадаа ухаан сэдьхэл тухай идеалистическэ теориие зоримгойгоор элишэлэн хаяад, ухаан сэдьхэлэй үндэhэ hуурине— нервнэ процессүүдые сэхэ шудалжа эхилhэн, психологи тухай тон шэнэ ойлгомжо үгэhэн, научна психологиин тусхай метод хэрэглэhэн байна.

Сеченовэй научна шэнжэлэлгэнүүдынь, мүн хушарhан бодомжонуудта эсэргүүгээр тэрэнэй хэhэн эрэлхэг зоригтой тэмсэлынь Павловай физиологиин ба психологиин идейнэ үндэhэ hуури болоо hэн. Гэхэтэй хамта, Сеченовэй шэнжэлэлгэнүүд материалистическэ үзэл бодолой естественно-научна үндэhэ hуурида ехэхэн туhа нэмэри болоhон, Росси дотор материализм нэбтэрүүлэн дэлгэрүүлхэдэ туhалhан байха юм.

* * *

И. М. Сеченов ниитын, научна, педагогическа ажалаа гол түлэб XIX зуун жэлэй хоёрдохи хахадта хэhэн байна. Тэрэнэй ажал-ябуулгань 40—60-аад онуудай сүлөөрэлгын тэмсэлтэй, ородой агуусхэ ухаан бодолнод, революционно демокрадуудай—Герценэй, Белинскиин, Добролюбовай, илангаяа Чернышевскиин, ородой ба хилын саанахи олохон эрдэмтэдэй түрүү ажал-ябуулгатай таhаршагүй нягта холбоотой юм. Өөрынгөө үеын түрүү хүнүүдтэй иимэ нягта холбоотой байhан дээрэhээл Сеченовэй үзэл бодолынь дайшалхы, материалистическэ шэнжэтэй, удха түгэлдэр, тон ехэ творческо эдэбхитэй байгаа.

Ами наhанайнгаа хахадhаа ехэнхиень Сеченов наукада — физиологи ба психологидо зорюулаа hэн. Сеченовэй научна ажал-ябуулгаяа эрхилхын урда тээхи үедэ физиологи гэжэ наука hаяхан лэ бии боложо байhан юм. Тэрэ үедэ физиологи дотор идеализм метафизика хоёр тон дэлгэрэнхэй байгаа. Наукада харша хуушарhан бодомжонууд физиологи дотор дүүрэн бии байгаа. «Гушаад-дүшөөд онууд болотор физиологи дотор наукада харша, тон хоротой ойлгомжо байдаг байгаа, нэрлэбэл — ямар нэгэн тусгаар «ажамидаралай хүсэн» бии гэжэ hанадаг hэн. Энэ витализм гэжэ нэрэтэй юм. Ойлгогдошогүй ямаршье юумэ амитанай аймат соо үзэгдээ hаа, тэрэниие «ажамидаралай хүсэн» хээ гэhэн лэ харюу үгтэдэг бэлэй. Тэрэ үедэ энэ үгэ юумэ бүхэниие тайлбаридаг, научна зүбөөр ойлгуулха ябадалые болюулдаг hэн»—гэжэ И. П. Павлов хэлэhэн байна. (Зохёолнуудайнь том 5, нюур 255—256, 2-дохи хэблэл).

Физиологи болбол организмые оршон тойрон байдалhаа огто амяарлажа харадаг hэн. Физиологуудай олоhон баримтанууд гуримгүй, жэжэхэнүүд, олонхи ушарта хооhон сэдьхэлэй ёhо баримталжа тайлбарилагданхай байдаг бэлэй.

Клеткэ тухай Вирховэй хархис теори физиологиин хүгжэлтэдэ илангаяа ехэ haад тойбо ушаруулhан байна. Вирхов болбол идеализмын үзэлтэй физиолог И. Мюллерые дахадаг байhан дээрэhээ, организм анатомическа ба физиологическа талаараа бэе бэеhээ дулдыдадаггүй, өөрөө амяараа хүсэтэй клеткэнүүдэй бүридэл мүн гэhэн наукада харша үзэлые аршалан хамгаалдаг hэн. Энэ хүсэн нэгэ клеткэhээ нүгөөдэдэ хайшан гээд дамжуулагданаб гэбэл, тусгаар түхэлэй хүсэн, ажамидаралай тусгаар бодос бии юм гэжэ Вирхов баталдаг hэн. Вирхов болбол материализмда тон харшаар хандадаг байгаа.

Петербургска медико-хирургическа академиин дэргэдэ Росси дотор анха түрүүшээр бии болоhон физиологиин кафедра анатомиин ба физиологиин кафедраhаа бии болоо hэн. Хилын саанахи идеалистическэ физиологиин тала баригша, физиолог Велланский (Даниил Кавуннык) гэгшэ шэнэ кафедрые толгойлоо hэн. 1837 ондо материалистическэ үзэлтэй профессор П. А. Загорскиин хүбүүн—А. П. Загорский тус кафедрын даагшань болоо. А. П. Загорский Росси дотор эгээн түрүүлэн физиологическа туршалгануудые хэдэг болгоhон, физиологическа түрүүшын кабинет байгуулhан байна. 1860 онhоо 1870 он хүрэтэр кафедрые И. М. Сеченов толгойлоо hэн.

И. М. Сеченов физиологидо шэнэ үе нээhэн байна. Сеченов «ондоо хүнүүдэй номоор бэшэ», харин өөрынгөө hанаhан ёhоор, Росси дотор эгээн түрүүлэн физиологёор лекцинүүдые уншадаг hэн гэжэ И. П. Павлов зааhан байна. Сеченов хадаа дэлхэйн наукын туйлалтануудта түшэглэн, материалистическэ физиологи шэнээр байгуулжа эхилээ, Павловай хэлээшээр, «манайда анха түрүүшын физиологическа hургуули» байгуулжа, тэрэнэй үндэhэ hуурие табяа, «дэлхэйн бүмбэрсэгэй ехэхэн хубида физиологическа хүдэлмэри ябуулха» үүсхэлшэ болоо.

Организмууд, тэдэнэй бүхы ажалябуулгань үни удаан хүгжэжэ, оршон тойронхи условиин нүлөөн доро зүндөө бии болоо гэhэн дарвинизмын үзэл бодолые Сеченов шэнэ физиологиин эшэ үндэhэ болгоhон байна. «Ажамидаралыень дэмжэдэг гадаадын условигүй hаа, организм байжа шадахагүй юм» гэжэ Сеченов сэсэн мэргэнээр заагаа hэн.

Организм гадаадын условиhоо дулдыдаггүй, тэрээнтэй огто холбоогүй юм гэжэ, организмын хубилалтань ямар нэгэн юрэ бусын хүсэнүүдhээ дулдыдадаг гэжэ элдэб зүhэнэй идеалистнууд нэгэн дуугаар хашхаралдадаг hэн. Идеализмын худал хуурмаг бодомжонуудые Сеченов эгээн түрүүлэн научна ёhоор буруушаажа, бүхы физиологиин ба психологиин гол шухала энэ асуудалда научна харюу анха түрүүшээр үгэhэн байха юм.

Ураг тархиин нүлөөн дээрэhээ боложо, хүнүүд олон ушарта багахан юумэнhээ, жэшээнь, мэдэнгүй байтараа халуун түмэртэ халта хүрөө hаа, ехээр сошордодог, үгышье hаа ехэ юумэнhээ, жэшээлбэл, ехэ үбдэжэ байхадаа ехээр сошордодоггүй. Организмуудай аяг зан ба гадаада талаhаа нүлөөлэгшэ хоёрой нигэжэ хоорондоо тааралдадаггүй ябадал хуулита ёhоной шалтагаантай юм. Энэ үзэгдэл ямар нэгэн тусхай юрэ бусын хүсэнүүдээр үүдхэгдэдэггүй, харин ураг тархиин рефлекторнэ ажал-ябуулгаhаа шалтагаалан гарадаг юм гэжэ Сеченов харуулаа. Ураг тархи дотор зогсоолгын, hаатуулгын процессүүд болодог. Эдэ процессүүд ураг тархиин гол шухала үүргэнь, **ураг тархиин рефлекснууд** мүн. Эдэ рефлекснууд гадаада тээhээ нүлөөлдэг ямар-нэгэн орёо нүлөөлэгшэдэй **удха, шанарые** элирүүлхын түлөө бии болоно гэжэ Сеченов харуулаа. Центральна торможени тухай эгээл энэ бодолые Павлов «Сеченовэй эгээн сэсэн бодол» мүн гэжэ тоолодог hэн.

Энэ бодолоо Сеченов «Ураг тархиин рефлекснууд» (1863) гэhэн гайхамшагта зохёол соогоо найруулан харуулаа. Түрүүшээр энэ зохёолынь ондоо нэрэтэй — «Сэдьхэлэй үзэгдэлнүүдые физиологическа үндэhэтэй болгохо гэhэн hэдэлгэ» гэжэ нэрэтэй байгаа. Нигэжэ нэрлэхэдээ Сеченов өөрынгөө зохёолой методологическа шэглэлые, нэрлэбэл идеализмда харша шэглэлые элеэр харуулhан байна. Тээд хаанай цензура тэрэ гаршагыень хорёо hэн.

Юундэб гэхэдэ, дэлхэйн бүхы үзэгдэлнүүдые, бүхы ажабайдалые hүнэhэн, ухаан бодол, хүсэл зориг, сэдьхэлэй зүйл эрхилэн байдаг гэhэн идеалистическэ бодомжо буржуазна бүхы үзэл бодолой, буржуазна эрхэ гэхэ мэтын үндэhэ hууринь болодог hэн. Иимэ үзэл бодолые Сеченов буруушааха гэжэ бүхы хүсөөрөө оролдодог байгаа.

Сэдьхэлэй зүйлнүүд, ухаан мэдэрэл, хүсэл зориг хадаа ямар нэгэн юрэ бусын юумэ бэшэ, харин ураг тархиин рефлекторнэ ажал-ябуулгатай, центральна торможенитэй нягта холбоотой байдаг гэжэ Сеченов үргэн ниитэ зондо ойлгуулхаяа хүсэhэн байха юм.

Сэдьхэлэй үзэгдэлнүүд гадаада талын нүлөөлэгшэдhөө, тойроод байгаа үнэн бодото байдалhаа бүримүhэн дулдыдадаг гэжэ Сеченов нэгэнтэ бэшэ онсолон тэмдэглэдэг hэн.

Научна ажал-ябуулгынгаа энэ гол hанамжые Сеченов олохон зохёолнууд соогоо: «Психологиие хэн, хайшан гээд найруулан зохёохоб» (1873), «Ухаан бодолой зүйлнүүд» (1878), «Хадуужа абаhан hанамжанууд ба үнэн бодото байдал» гэхэ мэтын зохёолнууд соогоо хүгжөөн бэшээ. Эдэ зохёолнууд соонь психологиин үнэхөөрөө научна үндэhэ hуури табигданхай.

Тэдэ зохёолнууд соогоо Сеченов идеализмын ба идеалистическэ психологиин гол баталамжануудые бүхы талаарнь элишэлэн шүүмжэлhэн байна. Идеализм ба идеалистическэ психологи болбол юумэ бүхэн оюун сэдьхэлhээ табисууртай, юртэмсын бодосто аймагые сэдьхэл зохёон зонхилон байдаг гэжэ баталдаг hэн. Иимэ баталамжа «топ худал байна» гэжэ Сеченов хэлэдэг hэн. «Хүн бүхэн тухай абажа харабал, юртэмсын бодосто аймаг хүнэй оюун бодолhоо урид бии байгаа, байхашье байна, тиимэ болохолоороо, бодосто холбоо, харилсаатай гадаада байгаали оюун бодолой хүгжэлтэдэ хододоо түрүү зэргын удхашанартай зүйл мүн байгаа, байхашье байна» гэжэ Сеченов онсолон тэмдэглэнэ.

Сэдьхэл hаналай үзэгдэлнүүд манай ухаан бодолhоо дулдыдадаггүй, объективнэ жама ёhонуудай мэдэлдэ байдаг; бидэниие тойрожо байдаг түмэн бодосууд хүнэй бэедэ дохёо боложо, мэдэрэл түрүүлдэг гэжэ Сеченов заадаг hэн. Мэдэрэлэй органууд бодото байдалые ойлгон мэдэхэдэ туhалдаг шухала зүйлнууд мүн гэжэ хэлээд, Сеченов тэдэ органуудые научна ёhоор анха түрүүн тус тустань хубаарилан шэнжэлhэн байна.

Сэдьхэл бодолой олон янзын орёо үзэгдэлнүүд түрэлхиин рефлекснүүдтэй холбоотой бэшэ, харин хожом бии болодог юм гэжэ Сеченов эгээн түрүүшээр баталан хэлээ hэн.

Тиин Сеченовэй бүхы зохёолнуудынь дайшалхы материализмын удхаар нэбтэрэнхэй байна. Сеченов болбол материалистическэ физиологиин болон психологиин үндэhэ hуури табигша, павловска hургаалай бии болоходо туhалhан агуусхэ хүн гээшэ гэжэ хүсэд үндэhэ баримтатайгаар хэлэжэ шадаха байнабди.

Россин, бүхы дэлхэйн түрүү хүнүүд Сеченовые ехээр дэмжэдэг hэн. Сеченов хадаа ородой олон эрдэмтэдые хүмүүжүүлэн гаргаа. Тэдэнэй тоодо Введенский, Ухтомский, Самойлов, Тарханов, Шатерников болон бусад оролсоно. И. П. Павлов өөрыгөө Сеченовэй шабинь гээшэб гэжэ хододоо тоолодог байгаа. Павлов өөрынгөө hургаалые олон тоото түрүү эрдэмтэдэй, нэн түрүүндэ Сеченовэй гаргаhан хүсэлэл оролдолгын аша үрэ гэжэ тоолодог байгаа.

Сеченовэй физиологиин ба психологиин материалистическэ үзэл бодолые гүнзэгыгөөр шудалха ёhотой гэжэ Павлов удаадахи үетэндэ захидаг hэн. «Иван Михайлович Сеченов мэтын тиимэ ехэ, гайхамшаг, тодо, үнэтэй хүн удаадахи үеын хүнүүдэй ухаан сэдьхэлдэ хододоо зориг бадаруулан үлэхэ ёhотой»,—гэжэ Павлов хэлэhэн байна. (Зохёолнуудайнь том 6, нюур 267).

Сеченовэй прогрессивнэ үзэл бодолнуудынь манай түрүү эрдэм наукын, соёл культурын туг боложо үгэнэ. Советскэ эрдэмтэд эдэ үзэл бодолнуудые бэелүүлэн, улам хүгжөөхэ зуураа, Коммунистическэ партиин, советскэ арадай табиhан агуусхэ зорилгонуудые эрэлхэг зоригтойгоор шиидхэнэ, өөhэдынгөө хүсэ шадалые Эхэ оронойнгоо аша туhада зорюулна.

С. ПЕТРУШЕВСКИЙ.

И. М. Сеченов тухай шэнэ материалнууд

Ородой агуусхэ эрдэмтэ—физиолог Иван Михайлович Сеченовэй наhа бараhанhаа хойшо 50 жэл болоhоной ой мүнөөдэр гүйсэбэ.

ТАСС-эй корреспондентын мэдээсэhэнэй ёhоор, СССР-эй Наукануудай академиин дэргэдэхи естествознани ба техникын түүхын институтда И. М. Сеченовэй ажабайдал ба ажал-ябуулгада зорюулагдаhан материалнуудай суглуулбари хэблэлдэ бэлэдхэгдэжэ байна. Тэрээн соо И. М. Сеченовэй урдань толилогдоогүй байhан хүдэлмэринүүд ба бэшэгүүд, мүн тэрэнэй научна ажалябуулгын элдэб шатануудта хабаатай документнүүд оруулагдаа.

И. М. Сеченовэй наhа бараhанhаа хойшо 50 жэл гүйсэhэнэй ойдо зорюулагдаhан үргэн научна заседани болобо. Тэрэниие СССР-эй Медицинскэ наукануудай академи ба СССР-эй Наукануудай академи эмхидхээ. Мүн СССР-эй Наукануудай академиин дэргэдэхи естествознаниин ба техникын түүхын институдай Эрдэмтэдэй Соведэй үргэн научна заседани энэ ойдо зорюулагдаба.

(ТАСС).

РЕСПУБЛИКЫН hОНИНУУД

Ажалай амжалта

Улан-Удын «Труд» гэжэ инвалидуудай артелиин коллектив партиин XX съездын хүндэлэлдэ мүрысөөндэ оролсоод, ажалай ехэ амжалта туйлажа байна. Тэдэнэр 11 hарынгаа түсэб болзорhоонь урид дүүргээд, ноябриин hүүл болотор жэлэйнгээ түсэб дүүргэхын түлөө оролдожо байнхай.

Анна Антоновна Евсеевагай хүтэлбэрилдэг оёлгын цех 11 hарынгаа даалгабари октябриин 10-да дүүргэhэн байна. Илангаяа нүхэд Фетисовагай, Новацкаягай, Ерженинагай ба Жертанхановагай хүтэлбэрилдэг бригаданууд мүрысөөндэ эрхим амжалта туйлана.

Мүн комсомольско-залуушуулай бригада социалистическэ мүрысөөндэ 5-дахи hараяа түрүүлэн ябана. Энэ бригадын гэшүүд нүхэд Перфильева — 285 процент, Уварова — 189, Андреев — 200, Тазкова, Бардаханова — 150 процент хүрэтэр даалгабаряа дүүргэнэд.

Н. Балурова.

Булга, хэрмэ баригшад

Зэдын аймагай ангуушадай слёдто хабаадагшад партиин XX съездын хүндэлэлдэ социалистическэ мүрысөөндэ оролсоод, ан олоор барижа, ангай арhа гүрэндөө ехээр тушааха уялга абаhан юм. Агнуурийн сезоной эхилхэтэй хамта аймагай 60 гаран ангуушад агнуурида гараа hэн.

Мүнөө олон ангуушад бариhан ангайнгаа арhа тушаахаяа агнууриhаа бусаба. Залуу ангуушан Г.И Елисеев хэрмэ бариха гэhэн договороо 100 процент дүүргэжэ, хэрмэнэй 200 арhа «Заготживсырьёгой» конторододо тушааба. Тиихэдэ 63 наhатай үбгэн ангуушан Банзаракца Хандажапов 100 хэрмэнэй орондо 250 хэрмэ барял. Ангуушад Бальжинима Гомбоев, Дансаран Буянтуев болон бусад абаhан уялгаяа амжалтатайгаар дүүргэжэ байна.

Зэдын бүхы ангуушад хэрмэ бариха жэлэйнгээ түсэб дүүргэhэн байха юм. Олон ангуушад бариhан ангайнгаа арhа үшөө тушаагаадүй байhаар. Жэшээлхэдэ, ангуушан Андрей Семенович Калмынин 500 хэрмэ, I булга бараад, агнууряа үргэлжэлүүлжэ байнхай.

Н. Цыбенов.

Воскресник үнгэргэгдэбэ

Суулгын сомоной Ворошиловай нэрэмжэтэ (Мухаршэбэр) колхоздо партиин XX съездын хүндэлэлдэ воскресник hаяхан үнгэргэгдөө. Колхознигууд, Суулгын МТС-эй хүдэлмэрилэгшэд, дунда hургуулиин багшанар ба hурагшад, нютагай эмхи зургаануудай хүдэлмэрилэгшэд, албахаагшад—хамта 250 хүн, мүн 10 мори тэргэ, 5 автомашина, 1 трактор үглөөгүүр эртэ сугларанхай байгаа.

Партиин айкомой инструкторска группын, колхозой правлениин үүсхэлээр эмхидхэгдэhэн воскресниггтэ хабаадаhан энэ ехэ хүсэн эдлүүриин газар уhалха Сулхара голой уhа хааhан байна. Уhанай хаалта түргэноөр, hайн шапартайгаар бүтээгдэбэ. Хаагдаhан уhан тракторaар татаhан канавануудаар урдан, тус голой хоёр бэеэр нэмжыhэн эдлүүриин хэдэн зуугаад гектар газар дээгүүр халиба. Гадна, энэ хаалтые бүтээлгэ хадаа Сулхара голой уhые бүри бэхеэр хааха капитальна хаалта хэхэ арга олгохо байна.

Нютагай олониитын нэгэн hаналтайгаар жагсажа, ашатай туhатай хэрэгүүдые хамтынгаа хүсөөр бүтээжэ шадаха байhыень тэрэ үдэр үнгэргэгдэhэн воскресник харуулна.

Б. Цыренов.

Бурят-монгол советскэ литературын түүхын очеркнуудай проспектые зүбшэн хэлсэбэ

hаяхан Бурят-Монголой культурын научно-шэнжэлэлгын институдай литература ба арадай аман зохёолой секторто «Бурят-монгол советскэ литературын түүхын очеркнуудай» проспектнь зүбшэн хэлсэгдэбэ.

Зүбшэн хэлсэлгэдэ культурын институдай научна хүдэлмэрилэгшэд, педагогическа институдай багшанар, уранзохёолшод хабаадалсаа.

Бурят-Монгол советскэ литературын түүхын очеркнууд болбол манай литературын хүгжэлтын бүхы үе шатые харуулха юм. Тус очеркнууд дүрбэн бүлэгhөө бүридэхөөр хараалагдана: нэгэдэхи бүлэгынь бурят-монгол литературын 1917—1929 онуудай үеые, хоёрдохинь 1929—1941 онуудай үеые, гурбадахинь 1941—1945 онуудай үеые, дүрбэдэхинь 1945—1955 онуудай үеые харуулха юм.

Энэ номые хэдэн авторнууд: Л. Элиасов, Е. Баранникова, А. Тантятова, Ц.-А. Дугарнимаев ба А. Плишкина бэшэхэ юм.

Б.-Д. Бадараев.

ЭРХИМ ТОКАРЬ

ПВЗ-гэй цехүүдтэ түрүү техникэ хэрэглэхын түлөө тэмсэл улам үргэдэнэ. Вагонно-механическа цехын токарь нүхэр Нагорянский станогтоо керамическа отолуур хэрэглэжэ, ажалайнгаа бүтээсые нилээд дээшэлүүлбэ.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Токарь Н. Нагорянский ажаллажа байна.

В. Муллерай фото.

Хоридо культурно-гэгээрэлэй хүдэлмэри hулаар ябуулагдана

Культурно-гэгээрэлэй эмхи зургаанууд (клубууд, библиотекэнүүд, улаан булангууд, культбазанууд) хадаа ниитэ-политическэ болон культурно-гэгээрэлэй хүдэлмэри олониитын дунда үргэнөөр ябуулха, манай орон доторхи болон уласхоорондын ажабайдалтай ажалшадые танилсуулха, элидхэлнүүдые, лекцинүүдые, хөөрэлдөөнүүдые эмхидхэхэ хүндэтэ үүргэтэй байhаниинь хэндэшье мэдээжэ. Мүн эдэ эмхи зургаанууд хүдэлмэришэдэй, колхознигуудай, албахаагшадай дунда уранhайханай самодеятельностиие (зүжэг, наадан, концерт г. м.) эмхидхэжэ, тэдэнэй сүлөөтэй сагые культурнаар үнгэргэхын тулада ехэхэн юумэ хэхэ уялгатай.

Гэбэшье, Хорийн аймагай культурын эмхи зургаанууд хүдөөгэй ажалшадай дунда культурно-гэгээрэлэй хүдэлмэриие hулаар ябуулна. Аймаг дотор хүдөөгэй 11 клуб ба 9 библиотекэ, 3 колхозно, 5 профсоюзна клубууд бии юм. Мүн энээнhээ гадна, культбазанууд, улаан булангууд, колхозно болон профсоюзна библиотекэнүүд олон. Теэд, культурын олонхи эмхи зургаануудай хүдэлмэринь тон хангалтагүй байhаар. Зарим нэгэн клубууд, библиотекэнүүд гансал саарhан дээрэ бии гэжэ тоологдодог, үнэн дээрээ тэндэ культурын ямаршье хүдэлмэри ябуулагдадаггүй. Жэшээлхэдэ, Ашангын сомондо хүдөөгэй библиотекэ, хүдөөгэй ба колхозно клубууд бии юм. Эдэ эмхи зургаанууд мүнөө болотор үбэлдэ бэлэдхэгдээдүй, задагай зайдан байhаар. Байрануудынь заhабарилагдаагүй дээрэhээ хүнэй орохын аргагүй хүйтэн. Энэ библиотекын байрые заhабарилжа, болбосон түхэлтэй болгохо гэжэ аймагай культурын таhагай болон Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой хүтэлбэрилэгшэд нэгэнтэ бэшэ хөөрэлдэжэ, бэе бэеэ найдуулhан байха юм. Теэд, «тэргэтэй ашаанинь тэндээл байhаар» гэhэндэл мүнөөншье болотор энэ библиотекын байрые заhаха гэжэ хургаа хүдэлгэhэн хүн огто байхагүй.

Энэ библиотекые даагшаар комсомолка Милаева хүдэлдэг. Библиотекэдэнь ямаршье эмхи гурим үгы. Политическэ, уранhайханай, тусхай литература эндэ тэндэ обсологдонхой байдаг. Уншагшадай тоо тон үсөөн. Библиотекарь номуудые уншагшадта үгэhөөрөөл бүхы ажалаа хизаарладаг.

Хүйтэн болобо. Теэд олон клубууд, библиотекэнүүд үшөөл хүсэд заhабарилагдажа дүүрээгүй, түлеэниинь бэлдэгдээдүй, үбэлэй сагта хүдэлмэрилхөөр бэлэн бэшэ байhаар. Тэрэнэй тоодо Хасууртайн, Баянголой, Краснопартизанска, Аалапай хүдөөгэй клубууд оролсоно. Тэрэшэлэн Ашангын сомоной Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой клуб ходол хаалтатай байдаг. Клубые даагшаншье эндэ томилогдоогүй. Хорийн сомоной Хрущевой нэрэмжэтэ колхоз бүри клубгүй байhаар. Тус колхозой түрүүлэгшэ нүхэр Борисов клубтай болохо гэжэ оролдоношьегүй.

Аймагай Культурын байшангай хүдэлмэриие эрхилхэ совет аймагай гүйсэдхэхэ комитедээр мүнөөншье болотор баталагдаагүй байна. Мүн хүдөөгэй ба колхозно клубуудай соведүүд бии болгогдожо, сомоной ба сельскэ Соведүүдэй гүйсэдкомуудаар баталагдаагүй байха юм.

Клубуудта лекцинүүд, элидхэлнүүд, хөөрэлдөөнүүд тон үсөөн уншагдана. Энэ хэрэгые клубуудые даагшанар эмхидхэнэгүй. Эндэ hаяхан аймагай Культурын байшангай агитколлектив «Красный партизан», Калининай нэрэмжэтэ, «Путь Сталина», Кировэй нэрэмжэтэ кол[...] зуудаар ябажа, уранhайханай з[...] гүүдые, концертнүүдые, кинока[...] нануудые колхознигуудта харуу[...] колхозуудай уранhайханай само[...] тельностиин кружогуудта туhа [...] гэбэ. Энэ хүдэлмэринь hайнаа[...] байна. Гэбэшье, тус агитбриг[...] олон хүнүүдhээ бүридэhэн бай[...] шье hаа, лекци гү, али хөөрэл[...] хаанашье үнгэргэбэгүй.

Аймагай культурын таhагай д[...] гэдэхи лекторскэ группын ба хүд[...] гэй лекторскэ нэгэдэлнүүдэй гэшү[...] нёдондо жэлдэ томилогдоhон [...] Тэрэ сагhаа хойшо олон лектори[...] ондоо тээшээ гаража оноhон бай[...]

Зарим сельсоведүүдтэ (Крас[...] партизанска, Дээдэ-Курбын) [...] нөөшье болотор лекторскэ нэгэд[...] нүүд эмхидхэгдээгүй байhаар. [...] сельсоведүүдэй территори дээрэ б[...] шанар, медицинскэ хүдэлмэриш[...] хүдөө ажахын мэргэжэлтэд о[...] Теэд, энэ ехэ хүсэн культурно-гэг[...] рэлэй хүдэлмэридэ муугаар эл[...] лэгдэнэ.

Ажалшадай дунда бурят хэ[...] дээрэ лекцинүүд ба элидхэлнүүд [...] шагданагүй. Илангаяа колхоз[...] гууд уласхоорондын ба манай ор[...] доторхи ажабайдал тухай лекцин[...] дые бурят хэлэн дээрэ шагнаха [...] сэлэнтэй байдаг.

Аймагай культурно-гэгээрэлэй э[...] хи зургаануудта, илангаяа хүдөө[...] клубуудта хүдэлмэрилжэ байhан[...] рим нүхэдүүд дүршэл багатай б[...] на, мүн ондоо газарта хүдэлдэг [...] ажалладаг юм. Буламай ба Бая[...] голой хүдөөгэй клубуудые даагш[...] колхозуудай парторганизациин с[...] ретарьнууд хүдэлмэрилдэг аад, [...] тэй юумэ хэдэггүй, эдэ клубуу[...] хүдэлмэри хангалтагүй байна. [...] дэ-Курбын хүдөөгэй клубые да[...] шаар эндэхи магазинай наймаа[...] ша хүдэлдэг юм. Краснопартизан[...] хүдөөгэй клубые даагшаар хэн[...] хүдэлмэрилнэгүй. Энэ клуб заh[...] рилагдаашьегүй, түлеэншьегүй [...] hаар. Мүн колхозуудайшье клу[...] дые даагшад томилогдоогүй бай[...]

Культурын эмхи зургаануудай[...] рэгсэлдэ hомологдоhон мүнгэн [...] ри хүсэд ашаглагданагүй. Айма[...] Культурын байшангые hэльбэн за[...] барилгада 5 мянган түхэриг hо[...] логдоhон байгаа hаа, минии 2 мян[...] ниинь гаргашалагдаба. Аймаг[...] библиотекые заhабарилгада мү[...] мянган түхэриг hомологдоhон [...] мүнөө болотор нэгэншье түхэриг [...] гашалагдаагүй байhаар. Аналай[...] хүдөөгэй клубта ном дэбтэр абал[...] хэрэгтэ хараалагдаhан мүнгэ[...] минии 50 процентнь хэрэглэгдэбэ.

Промкомбинат (директорынь [...] хэр Батурин) бүри нёдо[...] жэлдэ аймагай библиотекэдэ [...] сан, таhагуудые шэнээр хэжэ үг[...] хэлсээтэй байгаа. Теэд мүнөө бо[...] тор юушье хэгдэнэгүй.

Мүнөө үедэ культурно-гэгээрэ[...] эмхи зургаануудай хүдэлмэриие [...] ралга үнгэргэгдэжэ байна. Тус [...] ралгые амжалтатайгаар үнгэргэ[...] тула аймагай комисси партиин ай[...] мой бюрогоор томилогдонхой. [...] комиссиин урда тон шухала зор[...] гонууд табигданхай. Ойрын саг[...] бүхы клубуудай, библиотекэнүү[...] улаан булангуудай хүдэлмэр[...] эрид hайжаруулха шухала бай[...] Мүн шэнэ клубуудые болон куль[...] рын бэшэншье эмхи зургаануудые [...] дөө тосхонуудта шэнээр бии бол[...] хо, тэдэнэй хүдэлмэридэ туhалха [...] рэгтэй.

Хорийн аймагта культурно-гэг[...] рэлэй эмхи зургаануудай хүдэл[...] риие түргэнөөр hайжаруулха бү[...] арга боломжонууд бии.

Д. Дугаров.

БҮХЫ ХОНИДОО НАРИН, НАРИБТАР НООҺОТОЙ БОЛГОЁ!

☆

Үүлтэр һайжаруулха хүдэлмэри саг үргэлжэ ябуулха

...арин ба нарибтар нооһо ехээр хайшалдаг боло... хоёрдохи база байгуулха аргын Сибириин ...нуудта бии байһые КПСС-эй ЦК-гэй ...ральско-мартовска Пленум заагаа һэн. Юуб ...дэ, манай эндэхи бэлшээриин ба сабшалангай ...эн дэлгэр газарнууд хони үсхэбэрилхэдэ ехэ таа... байна бшуу.

...анай колхоз урдань хонидой тоо толгойе оло... ...уулхаяал оролдоод, үүлтэрыень һайжаруулха ...далда анхаралаа хандуулдаггүй байгаа. Тии... ...э хонидһай олонхидоо нютагай .үүлтэрэй, шэ... ...н ба шэрүүбтэр нооһотой байһан юм. Хонидой ...эрые һайжаруулха хэрэг саг зуурын кампа... ...бэшэ, харин хонишодой, зоотехническэ хүдэлмэри... ...эдэй саг үргэлжэ ябуулха хүдэлмэри мүн. Һүүл... ...н 2—3 жэл соо манай хонишод хонидой үүлтэр ...жаруулгаар ехэхэн хүдэлмэри хэжэ, мүнөө жэлдэ ...үүшынгээ амжалта туйлаа. Бүхы хонидоймнай 80 ...ан процентнь нарин ба нарибтар, 20 шахуу про... ...тнь шэрүүбтэр нооһотой болоо. Иимэ амжалта ...р аргаар туйлагдааб гэжэ тайлбарилан хэлэ... ...хүсэнэб. Нэн түрүүн, племенной хонидой бүрид... ...ые һайжаруулжа, хонидые жэл бүри үүлтэр үүл... ...эрнь илган, тусхай отара болон фермэ эмхидхэ... ...эхилһэн байнабди. Хэрбээ энээнһээ урда тээ ...н хониднай миии 2 ОТФ болгогдоод, племенной ...ид нютагай үүлтэрэй хонидтой суугаа байдаг ..., мүнөө үүлтэр үүлтэрээрээ илгагдажа, 4 ОТФ ...ггдобо. Игэжэ илгагдаад байхадаа хониднай ...шадаа нэгэ түрэлэй, дун сагаан нооһотой болохо ...той. Сагаан нооһотой, һайн үүлтэрэй хонидһоо ...идаа эрээн, соохор хурьгад гарадаг. Тиимэ хурь... ...ые илга илгаһаар, хожомоо тусгаар фермэ эмхид... ...э зорилготойбди.

...онидой үүлтэрые һайжаруулха хэрэгтэ искусст... ...на аргаар үрэжүүлгэ шиидхэхы удхашанартай ...на. Энээндэ бидэнэр онсо анхаралаа хандуулдаг ...обди. Нёдондо 4144 эхэ хонин искусственна ...аар үрэжүүлэгдээ һаа, мүнөө жэл 5200 толгой ...хонин энэ аргаар ороондо оруулагдаба. Ис... ...ственна үрэжүүлгэ хэхэ 4 пункт август һараһаа ...шо хүдэлмэрилөө. Манай колхоз «совет... ...мериноc» үүлтэрэй 20—25 хусануудые ондоо ...агуудһаа жэл бүри асардаг. Энээнһээ хойшо ...э хусануудые бүри олоор асардаг болохобди.

...эрэшэлэн хонидые һайнаар эдеэлүүлхэ хэрэгтэ ...анхарал хандуулагдадаг болоо. Хэрбээ хонидоо ...этэ ба концентрированнэ тэжээлээр элбэгээр ...элүүлжэ байгаа һаа, нооһонойнь шанар эрид ...жардаг гэжэ мэдэнэбди.

...үнөө колхознай газараа һайнаар эдлэжэ, эдлүү... ...нгэй газарай 100 гектар бүхэндэ нооһо, һү, мяха, ...эгэ ехээр абадаг болохо зорилго урдаа табяа. ...бээ нёдондо бидэнэр эдлүүриин газарай 100 гек... ...бүхэндэ 116 килограмм нооһо хайшалһан байгаа ..., энэ жэлдэ 137 килограмм хайшалаабди. Харин ...0 ондо 100 га газар бүхэндэ 3 центнер 36 кило... ...мм нооһон абтадаг болохо юм.

...онидой үүлтэрые һайжаруулха талаар туйлаһан ...түрүүшынгээ амжалтые арьбадхажа, жэл бүри ...нэ шэнэ амжалтануудые туйлахын түлөө манай ...шод бүхы хүсөөрөө оролдохо.

Б. Бальжинов,
колхозой зоотехник.

Тоо баримтанууд

...олхоз 1953 ондо 12 мянган хонитой байһан һаа, ...өө жэл 17 мянга болоторынь олошоруулаа. Тэдэ... ...13 мянган толгой гэхэ гү, али хонин һүрэгэй 80 ...ан процентнь нэгэ жэгдэ нарин ба нарибтар ноо... ...ой болонхой.

...нгэрэгшэ жэлдэ 4144 хонид үбэл, хабар эртэ ...ргалуулагдаһан һаа, ажахын мүнөө жэлдэ 5200 ...хонид үбэлэй һарануудта хурьгалуулагдахань. ...хонидой 90-ээд процентнь үбэл, хабар эртэ хурь... ...уулагдахын тула искусственна аргаар үрэжүү... ...дээ.

...олхоз 1960 ондо имагтал нарин ба нарибтар ноо... ...ой 30 мянган хонитой болохо юм.

Һүүлэй жэлнүүдтэ Курумканай аймагай Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз ажахынгаа олзо доход ехэтэй һалбари болоһон хони үсхэбэрилгые эрид хүгжөөжэ байна. Эндэ наукын туйлалтанууд болон түрүүшүүлэй дүй дүршэлые үргэнөөр хэрэглэдэг болоһоной ашаар хонидой тоо толгой түргэнөөр олошоржо, ашаг шэмэнь дээшэлнэ, үүлтэрынь һайжарна.

Энэ хуудаһан дээрэ тус колхозой хонишод хүдэлмэриингөө дүй дүршэл тухай хөөрэжэ үгэбэ.

Ажахынгаа гол һалбарие хүгжөөхын түлөө иигэжэ тэмсэнэбди

«СССР-эй хүдөө ажахые саашадань хүгжөөхэ хэмжээнүүд тухай» КПСС-эй ЦК-гэй сентябрьска Пленумэй түүхэтэ тогтоолой гараһаар 2 жэл үнгэрбэ. Тэрээнһээ хойшонхи үе соо манай колхоз малажалаа саашадань хүгжөөхэ, ашаг шэмыень дээшэлүүлхэ талаар бага бэшэ амжалтануудые туйлаһан байна. Колхозоймнай ажахын гол һалбари хони үсхэбэрилгэ болоно. Тиимэһээ колхозой правлени болон партийна организаци энээндэ тусгаар анхарал хандуулжа, хонидойнгоо тоо толгойе нилээд олон болгохоһоо гадна, тэдэнэй ашаг шэмые дээшэлүүлгээр горьтой хүдэлмэри ябуулаа. Мүнөө 17 мянган толгой хонитойбди. Колхозой хараалһан табанжэлэй түсэбэй ёһоор, 1960 ондо хонидоймнай тоо 30 мянган толгой болохо юм.

Һүүлшын хоёр жэл соо хонидойнгоо үүлтэр һайжаруулжа, һайн шанартай нооһо абаха асуудалда онсо анхаралаа хандуулһан байнабди. Энээнэй ашаар бага бэшэ хүдэлмэри хэгдэжэ, манай хонишод энэ жэлдэ түрүүшынхеэ бараг һайн амжалта туйлаа. Хэрбээ КПСС-эй ЦК-гэй сентябрьска Пленумэй шиидхэбэриин гарахаһаа урда тээхи жэлдэ хони үсхэбэрилгэһөө колхознай 335 мянган түхэриг олзо абаһан байгаа һаа, мүнөө жэлдэ гүрэндэ гансахан нооһо тушаажа ба худалдажа, 654 мянган түхэриг олзо оруулаа. Энэ ямар аргаар туйлагдааб гэхэдэ, хонидой үүлтэр һайжаруулгаар эрид хубилалта хэгдэжэ, һайн шанартай, нарин ба нарибтар нооһон ехээр абтадаг болоо. Хэрбээ нёдондо 134 центнер нарибтар, 70 центнер шэрүүн ба шэрүүбтэр нооһо гүрэндөө тушааһан байгаа һаа, мүнөө жэлдэ 237 центнер нарин ба нарибтар, 45 центнер шэрүүбтэр нооһо тушаагаабди. Тиихэдэ, нэгэшье килограмм шэрүүн нооһон мүнөө жэл гүрэндэ тушаагдаагүй. Тиимэ нооһотой хонид манай колхоздо үгы шахуу болоо.

КПСС-эй ЦК-гэй январска болон июльскэ Пленумүүдэй шиидхэбэринүүдые бэелүүлэн, манай партийна организаци хони үсхэбэрилгые бүри тодорхойгоор хүтэлбэрилхэ хэмжээнүүдые абаһан байгаа. Эгээн түрүүн һайн кадрнуудые шэлэн олохо асуудалые партийна организаци зүбшэн хэлсэһэн байна. Манай колхоздо хонинной-товарна 4 фермэ бии. Эдэ фермэнүүдые даагшадаар хүтэлбэрилхы шадабаритай ба мэргэжэл һайнтай коммунистнууд нүхэд Берилтуев, Хуриганов, Раднаев, Гомбоев гэгшэдые табиһан байнабди. Мүнөө хони үсхэбэрилгэ дээрэ хамта 10 гаран коммунистнууд, 18 комсомолецууд хүдэлмэрилнэ. Эндэ комсомольско группа эмхидхэгдэнхэй. Олонхи коммунистнууд болон комсомолецууд эрхим ажалаараа бусадта жэшээ харуулна, хонишодой дунда эмхидхэлэй болон нийтэ-ойлгууламжын хүдэлмэри саг үргэлжэ ябуулна.

Коммунист М. Берилтуевай хүтэлбэрилдэг ОТФ колхоз соогоо түрүү һуури эзэлнэ. Тус фермын 4500 шахуу хонид бултадаа нарин ба нарибтар нооһотой болонхой. Үнгэрэгшэ үбэлжэлгын үедэ хонидой харууһалга ба эдеэлүүлгые һайнаар эмхидхэһэнэй ашаар эндэ һайн шанартай нооһон ехээр хайшалагдаа. Жэшээнь, хонишод Дондоб Арсаланов, Намжилма Рабданова гэгшэд хонин бүхэнһөө дунда зэргээр 4,2 килограмм нооһо хайшалһан байна. Мүн Н. Гармаевагай, С. Николаевагай даажа абаһан отаранудта нооһо хайшалалгын түсэб үлүүлэн дүүргэгдээ. Эндэ имагтал һайн шанартай, нарин ба нарибтар нооһон абтаа. Энэ мэтын эрхим жэшээ харуулһан хүнүүд хонишодой дунда жэл бүри олошорно.

Манай партийна организаци эндэһээ хойшо хонидой үүлтэрые улам һайжаруулжа, эрхим шанартай, имагтал нарин ба нарибтар нооһо абадаг болохо зорилго урдаа табинхай. Энэ зорилгоёо бэелүүлхын тула һайн үүлтэрэй 20—25 хусануудые колхознай жэл бүри худалдажа абана. Фермэ бүхэндэ хонидые искусственна аргаар үрэжүүлхэ пунктнууд нээгдээ. Саашадаа наукын туйлалтанууд ба түрүүшүүлэй дүй дүршэлые хүдэлмэридөө нэбтэрүүлхэ, сакманна болон кошарно-базова арга үргэнөөр хэрэглэхэ байнабди.

Хонидойнгоо тоо толгойе түргэнөөр олон болгохын тулада бидэнэр эхэ хонидоо улам олошоруулхабди. Энэ жэлдэ абтаһан табан мянгаад хурьгадаймнай хахалынь шахуу, бүхы эмэ хурьгадынь хонин болгогдохо. Тиигэжэ хойто жэлдэ арбаад мянган толгой эмэ хонитой болоод байхабди.

Мүнөө бэлэдхэлэй хүдэлмэри дүүрэжэ, малай үбэлжэлгэ эхилбэ. Малайнгаа үбэлжэхэ газарнуудта нилээд удаан саг соо хүрэхэ үбһэ тэжээл зөөгөөбди. Һаяын үдэрнүүдтэ малшадай зоотехническэ һуралсал захалхань. Гүүртэнүүд болон отарануудта 2 культбаза, 4 улаан булан нээгдээ.

Иигээд түрүүшын хурьгад абтахань. Мүнөө хонишоднай хонидойнгоо хурьгалалгада бэлэдхэжэ захалнхай. Барилгын бригадынхидай туһаламжаар тэдэнэр хурьгатай эхэ хонидые байлгаха таһалгануудай хаалтануудые хэжэ, хурьгадайнгаа байрануудые үргэдхэжэ, шэнэнүүдые барижа байна.

1960 ондо нарин ба нарибтар нооһотой 30 мянган толгой хонитой болохо гэһэн зорилго тиимэ бэлэн хэрэг бэшэ гэжэ мэдэнэбди. Энэ зорилгоёо бэелүүлхын тула колхозой правлени болон партийна организаци үшөө олон асуудалнуудые шиидхэхэ ёһотой.

С. Цыбиков, колхозой түрүүлэгшэ,
Э. Шагаев, партийна организациин секретарь.

Хонидой харууһа, эдеэлүүлгэ һайжаруулхада һайн нооһон абтаха

☆

Хони үсхэбэрилгэ колхозоймнай ажахын эгээн олзо ехэтэй һалбари болонхой. Һүүлшын 2—3 жэл соо хонидойнгоо ашаг шэмые эрид дээшэлүүлжэ, нийтынгээ ажахыһаа ородог олзые бүри ехээр арьбадхаһан байнабди.

Манай фермын хонишод харууһалжа байһан хонидойнгоо тоо толгойе олон болгохын, ашаг шэмыень дээшэлүүлхын түлөө нилээд ехэ хүдэлмэри хээ. Мүнөө ОТФ-дэмнай 4500 шахуу хонид тоологдоно. Һүүлшын 2—3 жэл соо племенной хүдэлмэрине эрид һайжаруулһанай ашаар бүхы хонидоо нарин ба нарибтар нооһотой болгожо шадаабди. Гэбэшье, хонидой нооһоной шанарые һайжаруулгаар манай хүдэлмэридэ шиидхэгдээгүй олон асуудалнууд бии. Юуб гэхэдэ, хониднай үшөөл һайнаар эдеэлүүлэгдэнэгүй. Тиимэһээ үбэлдөө ехээр тураһан хонид бага ба шанар муутай нооһо үгэнэ. Теэд хонидһоо һайн шанартай нооһо ехээр абаха гээ һаа, үбэлдөө тэдэниие һайнаар харууһалха ба эдеэлүүлхэ ёһотойбди. Хонинной нооһон намарай ба үбэлэйшье сагта ургана ха юм. Тиимэһээ хэзээ бүхэндэ, илангаяа үбэлэй сагта хонидой харууһалгые һайнаар эмхидхэхэ гээшэ тон шухала байна. Үбэлдөө ехээр тураһан хонидой нооһон шэнгэн, богони аад, дундуураа наридан таһардаг, муу шанартай байдаг, тиигээд ури унамсаар халсаржа эхилээд, ехээр гээгдэдэг.

Үбэлдөө хонидые муугаар харууһалһанһаа боложо, ехэ нооһон дутуу абтана, тиигэжэ нийтынгээ ажахыда ехэ хохидол ушаруулнабди. Һайнаар харууһалагдаһан отарын хонинһоо дунда зэргээр 4 килограмм һайн шанартай нооһоной хайшалагдажа байхада, тэжээлэй адли нормотой аад, муу харууһалгатай отарын хонинһоо арай гэжэ 2 килограмм нооһо хайшалһан ушар манайшье фермэдэ бии.

Малай үбэлжэлгые эмхитэйгээр үнгэргэлгэ хадаа тэрээндэ манай хэр зэргээр бэлэдхэһэнһээ дуллыдаха ёһотой. Хонидой тэжээл ба байрые бэлэдхэлгэ мүнөө гол шухала хүдэлмэри болоно. Тиимэһээ шэмэтэ болон концентрированнэ тэжээл бэлэдхэхэ, хонидой байрыень заһаха хүдэлмэри үргэнөөр ябуулжа байнабди. Энэ жэлдэ кукурузын ногоогоор фермынгээ газаа түрүүшынхеэ силос дараабди. Энэмнай хонинной тэжээлэй рациондо ехэнхи һуури эзэлхэ юм. Урдань хонидоо гансахан үбһөөр тэжээдэг байгаа һаа, һүүлэй жэлнүүдтэ концентрированнэ тэжээл эдюулдэг болообди. Мүнөө үбэлдөө иимэ тэжээл бүри ехээр бэлэдхэхэ байнабди.

Мүн үбэлэй сагта хонидоо зүбөөр харууһалха, эдеэлүүлхэ тухай мартаха хэрэггүй. Энээндэ баһал эртээнһээ бэлэдхэхэ хэрэгтэй. Заримдаа хонид тэжээлээр хүсэд хангагдаһан байбашье, ехээр туралаг. Энэ хадаа хонидтоо тэжээлээ һайнаар буйлуулжа, нормын ёһоор, гуримшуулагдаһан нэгэ сагта эдюулдэггүй байһанһаа болоно. Үбэлжэлгын үедэ иимэ ушар тохёолдуулхагүйн тулада бидэнэр кормозапарнигуудаа мүнөөнһөө тодхохо, буйлуулжа эдюулхэ ороoһо таряанайнгаа запасые бэлэдхэхэ байнабди.

Хонидоо тобир тарганаар ондо оруулжа, хабартаа һайн шанартай нооһо бүри ехээр абахын тула манай хонишод эсэшэ сусашагүйгөөр ажаллана.

Г. Хуриганов, ОТФ-е даагша.

Эртын хурьгад һайнаар түлжэнэ

«Үбэл гараһан хурьгадта үбһэ ехээр эдюулхэ хэрэгтэй, хүдэлмэриншье ехэ байдаг. Ногооной ургаһан хойно тэдэниие түлжүүлхэдэ һайн» гэжэ урдань хэлсэдэг һэн. Мүнөөшье тиигэжэ хэлэхэ хүнүүд манай колхоздо бии байха. Иимэ бодолой буруу байһаниие мүнөө жэлдэ өөрынгөө дүй дүршэлһөө һайнаар мэдэжэ абааб.

Минии отарада үнгэрэгшэ жэл 474 эхэ хонин байгаа. Хонидоо эртэ ороондо оруулһанай ашаар 170 шахуу хурьгадые январь-февраль һаранудта түлжүүлһэн байнабди. Бэшыень апрель—май һаранудта абаа һэмди. Мүнөө болоходо үбэлэй ба хабарай сагта гараһан хурьгад хоорондоо ехэ илгаатай байна. Юуб гэхэдэ, хабар гараһан хурьганай шэгнүүрэй арай гэжэ 12—15 килограмм болоходо, үбэл гараһан хурьганай шэгнүүрынь 25 килограмм болоно. Тиихэдэ, нооһоной талаар баһал ехэ илгаа гарана: хабарай хурьгадһаа 150—200 грамм нооһо хайшалһан һаа, үбэлэй хурьгадһаа 500—600 грамм нооһо хайшалаабди. Тиихэдэ орой гараһан хурьгаднай тамир шадал багатай байжа, мүнөө үбэлжэлгэдэ тэдээндэ тусгаар харууһа эмхидхэхэ ёһотой болонобди. Энээн дээрэһээ харахада, хурьгадые үбэлэй сагта түлжүүлхэдэ ехэ һайн байна, тиимэһээ энээниие тоонгүй орхижо болохогүй гээшэ.

Мүнөө жэлдэ минии даажа байһан хонид эртэ ороондо оруулагдаа. Олонхи хонидоо январ—февраль һарануудта хурьгалуулха байнабди. Саашадаа хурьгадаа бүри олоор эртэ түлжүүлдэг байгаа һаа, хонидһоо һайн шанартай нооһо улам ехээр абадаг болохобди.

Д. Рабжинова, хоёрдохи ОТФ-гэй ахалагша хонишон.

Тоо баримтанууд

Колхоз 1954 ондо 134 центнер нарин ба нарибтар нооһо, 70 центнер шэрүүн ба шэрүүбтэр нооһо гүрэндэ тушааһан һаа, 1955 ондо 273 центнер нарин ба нарибтар, 45 центнер шэрүүбтэр нооһо тушаагаа.

Хонишод Д. Арсаланов, Н. Рабданова гэгшэд отарынгаа хонин бүриһөө 4,2 килограмм нарин ба нарибтар нооһо хайшалба.

Тиигэжэ колхоз 1954 ондо гүрэндэ нооһо тушаалгаһаа 335 мянган түхэригэй олзо оруулһан байгаа һаа, ажахын үнгэрэгшэ жэлдэ 654 мянган түхэриг оруулаа.

Гушан мянган хониной түлөө

Курумканһаа зүүлжээ хэдэн арад километр ябахада барагдашагүй үдхэн ой тайга болошодог. Энээ... Далсын тужа гэжэ эндэхи зон ...эдэг юм. Машинада һуугаад, ...ыгаар ябаһан хүн ута, бүдүүн ...һан ба шэнэһэн мододой һаглайл... ...а һуухые хараха. Байгал ...айһаа хөөрэн дэгдэһэн ма... ...а үбсүүндээ хүрэтэр шунгаша... ...юумэдэл Дыренэй үндэр хада ...анууддай хурса хяра оройнууд ...ойлдожо, Баргажан гол харья... ..., хүүсэн шааян урдана.

— Энэ тайга соо хэды ехэ баялиг ...гээшэб! Гансахан модо, шулуу... ...нь юугээр тэнтэй барилгын ма... ...аал болохоб. Тэдээгээр гоё гоё ...үүдые, малай байрануудые ба... ...һаа ямар зохистойб! Теэд, эн... ...зон агнуурил хэжэ, ой тайгын... ...ан гүрөөһэ, хэрмэ, булга, нам... ...а ябаа ёһотой, — гэжэ бодолго... ...болон ябаһаар байтар үдхэн ойн ...а, үргэн ехэ талануд үзэгдэхэ. ...э нютагууд Алла, Итхитэ, Ягдаг, ...гэжэ нэрлэгдэдэг юм. Эдэ та... ...уд эртэ урда сагһаа хойшо хү... ...гараар бии болгогдоһон, элдүү... ...гдэһэн түүхэтэй. Харин һүүл... ...н 2—3 жэл соо тэдэ талануд ...н ехээр үргэдхэгдэһэн янзатай. ...он жэлдэ ургаатаяа байһан мо... ..., һөөг бургааһан үндэһөөрөө ...атгдан сэбэрлэгдээд, эндэ тэндэ ...ологдонхой. Тэдэнэй һууриин ...эхэн хүрьһэндэ кукуруза, хар... ...бха, овощь ургуулагдана. Ой ...аар хүрээлэгдэнхэй эдэ уужам ...нууд ямар һайн сабшалан, адуу малай бэлшээри болодог гээшэб! Эндэхи хадын харьял горход канава һубагуудаар хүтэлэгдэн урдажа, хамаг газарые ундалуулдаг. Зундаа сабшагдаһан шэмэ һайнтай ногоон томо томо һүрнүүд болгогдоод, хаа хаанагүй гонзойлдон харагдана. Хуряагдаһан таряалангай болон сабшалангай һууринуудта, намарай үзүүр хагданда олон хонид, эбэртэ бодо мал, адуу морид һүрэг һүрэгөөрөө бэлшэнэ. Харгын хажуугаар эндэ тэндэ айлнуудай гэрнүүд, малай шэнэ шэнэ байранууд, силоснэ башнинууд харагдана. 100 гаран километр ябахадаа «тайгын гол баялигынь эгээл эндэ ха юм» гэжэ һанахаар байдаг. Эндэ Курумканай аймагай саада захын артелиин, Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой центр оршоно.

Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз олон һалбарита ажахытай, аймаг соогоо эгээ томо колхозуудай нэгэниинь болоно. Тус колхозой сабшалангай болон бэлшээриин газарнууд үрэжэл һайнтай, шэмэ ехэтэй ногоогоор элбэг байдаг. Энэнь малажал хүгжөөхэдэ, илангаяа хони үсхэбэрилхэдэ ехэ таатай зохид юм. Парти, правительствын заабаряар нийтынгээ ажахые эрид хүгжөөхэ хэмжээ-ябуулгануудые хараалжа, хэрэглэгдээгүй олон резервүүдээ элирүүлхэдээ, тус колхоз нарин ба нарибтар нооһотой хони үсхэбэрилгые саашадаа ажахынгаа гол һалбари болгохо гэжэ шиидэһэн байна.

Иимэ хараа бодол баримталхадаа Ленинэй нэрэмжэтэ колхозойхид алдуу хээгүй гээшэ бшуу. Колхозой правлениин, партийна эхин организациин оролдолгоор, хонишодой үнэн сэхээр, эсэшэ сусашагүйгөөр ажаллаһанай ашаар һүүлэй хоёр жэл соо хони үсхэбэрилгэ дээрэнь эрид хубилалта хэгдэжэ, энэнь нийтын ажахын гол һалбари болоо. Энэ үе соо колхозой хонин һүрэг 5 шахуу мянган толгойгоор олошоржо, мүнөө жэлдэ 17 мянган толгой болобо. Мүнөө олзо доходой ехэнхинь хони үсхэбэрилгэһөө абтана. Хэрбээ колхоз хоёр жэлэй саана хони үсхэбэрилгэһөө хамта дээрээ 335 мянган түхэриг олзо абаһан һаа, мүнөө жэлдэ ганса нооһонһоо 650 мянга гаран түхэригэй олзо оруулһан байна. Энээн дээрэһээ харахада, тус колхоздо хони үсхэбэрилгэ олзо ехээр үгэдэг һалбари болоо. Нарин ба нарибтар нооһотой хонидые саашадаа олоор үсхэбэрилдэг болохо гээшэ тон шухала хэрэг гэжэ Ленинэй нэрэмжэтэ колхозойхид һайн мэдэдэг болобо.

—Хонин ажалһаа олзо ехээр абаха гээ һаа, нарин ба нарибтар нооһотой хонидые үсхэбэрилхэ хэрэгтэй. Нийтынгээ ажахые хүгжөөхэ хэмжээ-ябуулгануудые зохёоходоо, 1960 ондо 30 мянган толгой хонитой болохо гэжэ хараалаабди. Тиихэдэ хониднай бултадаа нарин ба нарибтар нооһотой болгогдохо ёһотой. Энэ тиимэшье бэлэн хэрэг бэшэ гэжэ мэдэнэбди. Теэд энэ зорилгоёо хүсэндэнь оруулха арга боломжо манай колхоздо бии,—гэжэ колхозой түрүүлэгшэ нүхэр Цыбиков хөөрэнэ.

Хонидой үүлтэрые һайжаруулгаар һүүлшын 2—3 жэл соо тус колхоздо ехэ хүдэлмэри хэгдээ. **Энэ үедэ нарин ба нарибтар нооһотой хонидынь 5 мянга гаран толгойгоор олошоржо, мүнөө тэдэнэй тоо 13 мянга болоо гэхэ гү, али бүхы хонин һүрэгэй 80 процентые эзэлбэ.** Энээнэй ашаар колхоз мүнөө жэлдэ эгээл түрүүшынхеэ имагтал һайн шанартай нооһо гүрэндөө тушаагаа.

Артелиин хонишод племенной хүдэлмэрине һайжаруулһанай ашаар иимэ амжалта туйлаһан байна. Ондоо нютагуудһаа һайн үүлтэрэй хусануудые жэл бүри асардаг, хонидоо бултыень искусственна аргаар үрэжүүлдэг болонхой. Мүн племенной хонидые шэлэлгэ ба бүридхэл зүбөөр эмхидхэгдэнэ. Коммунист М. Берилтуевай даажа байһан фермын 4500 хонид бултадаа нарин ба нарибтар нооһотой юм. Тус фермэ колхоздоо племенной хүдэлмэриин үндэһэ табигшань болоно. Мүн коммунистнууд Хуригановай, Гомбоевай даажа байһан хонинной-товарна фермэнүүдтэ племенной хүдэлмэри һайнаар ябуулагдажа захалаа. Эдэ фермэнүүдэй хонид ойрын 1—2 жэлэй туршада бултадаа нарин, нарибтар нооһотой болгогдохо юм.

Хонидой үүлтэрэй һайжаруулагдахатай хамта, тэдэнэй харууһалга, эдеэлүүлгые зүбөөр эмхидхэхэ хэрэгтэ анхарал ехээр хандуулагдана. Тус колхозой 17 мянган толгой хонин 4 томо фермэнүүд болгогдожо, һайн бэлшээритэй Алла, Аяан, Итхитэ, Гураһан гэжэ газарнуудаар байрланхай. Хонид үүлтэр үүлтэрээрээ, нэһа наһаараа, эмэ эрээрээ илгагдажа, 32 отара болгогдонхой. Энэнь хонидые һайнаар харууһалха, эдеэлүүлхэ, мүн бэлшээрээ зүбөөр ашаглаха ехэ таатай арга боломжо олгоно. Һүүлшын үедэ фермэнүүдынь һайн хонишодоор хангагдаа. Мүнөө хони үсхэбэрилгэ дээрэ 114 хүн хүдэлмэрилнэ. Хонишоноор 10—15 жэлэй туршада хүдэлмэрилжэ, ехэ дүршэлтэй болоһон хүнүүд тэдэнэй дунда олон. Хонишод З. Доржиева, Ш. Ринчинова, Д. Батуева гэгшэд үнгэрэгшэ үбэлжэлгын үедэ харууһалга ба эдеэлүүлгыень һайнаар эмхидхэжэ, даажа абаһан хонидоо нэгэшье хоролтогүйгөөр, тобир тарганаар ондо оруулаа һэн. Тиихэдэ хонишод Б. Цыбиктурова, М. Степанова, М. Дансарунова, Д. Рабжинова, Г. Бурлаева гэгшэд харууһалжа байһан эхэ хонидоо бултыень хурьгалуулаад, абаһан түлнүүдээ нэгэшье толгойн гарзагүйгөөр түлжүүлээ. Энэ жэлдэ олохон хонишод нооһо хайшалалгые эрид дээшэлүүлээ. Жэшээнь, Дондоб Арсалановай даажа байһан отарада хонин бүхэнһөө дунда зэргээр 4,2 килограмм нарин нооһон хайшалагдаа. Намжилма Гармаевагай даажа байһан отарада хонин бүхэнһөө 2,6 килограммай орондо 2,9 килограмм нарибтар нооһон абтаа. Ахалагша хонишон Долгор Рабжинова отарынгаа хонин бүхэнһөө 1,5 килограммай орондо 2 килограмм шэрүүбтэр нооһо хайшалаа.

Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз хонидойнгоо үүлтэрые нилээд һайжаруулжа шадабашье, нооһо үшөөл багаар хайшална. Энэ ехэ дутагдалаа хонишод һайса мэдэрэн, саашадаа нооһо хайшалалгые бүри дээшэлүүлхэ хэмжээ абана. Энээнэй нэгэниинь юуб гэхэдэ, хонидые үбэлэй сагта хурьгалуулха арга болоно. Иимэ арга үнгэрэгшэ жэлһээ хойшо эндэ хэрэглэжэ, абтаһан бүхы хурьгадай 65 процент шахуунь үбэл түлжүүлэгдэһэн байна. Энээн тухай ОТФ-е даагша Галсан Хуриганов иигэжэ хөөрэнэ: «Нооһо хайшалалгые дээшэлүүлхэ хэрэгтэ хонидые үбэл, хабар эртэ хурьгалуулга ехэ удхашанартай. Мүнөө үбэл гараһан хурьгадһаа дунда зэргээр 500—600 грамм нооһо хайшалаа һаа, хабар орой гараһан хурьгадһаа оройдоо 150—200 грамм нооһо хайшалаабди. Хурьгадые үбэлдөө түлжүүлхэ дүй дүршэлые хойшодоо бүри үргэнөөр хэрэглэхэбди».

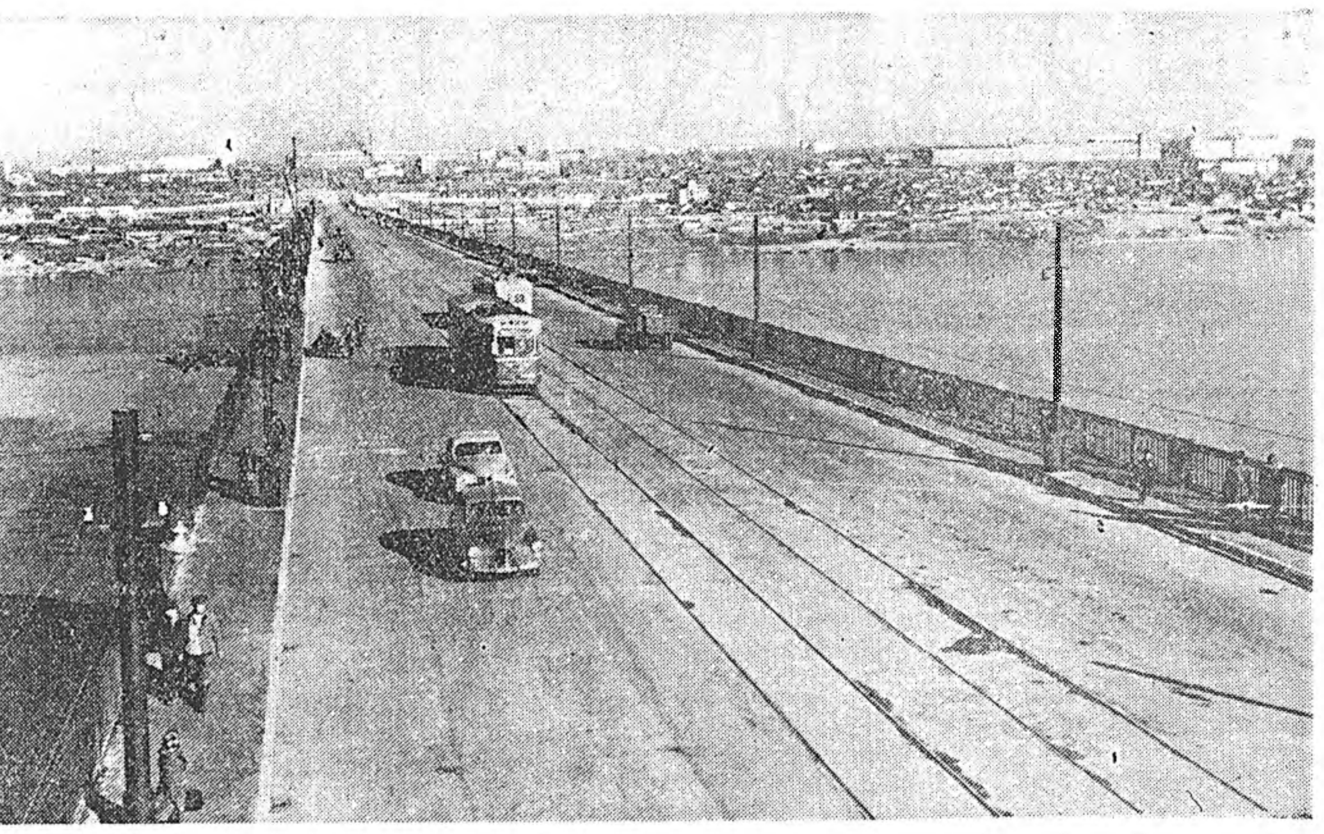
Ерэхэ жэлдэ тус колхоз хурьгадайнгаа 90 процентыень үбэл ба хабар эртэ абажа түлжүүлхэ байна.

Мүн үбэлжэлгын үедэ хонидоо һайн тэжээлээр, дулаан байраар хангажа, харууһалга, эдеэлүүлгыень зоотехническэ заабариин ёһоор эмхидхэхэ, түрүү аргануудые ажалдаа үргэнөөр хэрэглэхэ гэһэн зорилго урдаа табяад, эндэхи хонишод бэлэдхэлэй ехэхэн хүдэлмэри хэнэ.

—'Бардам хүрэхэ тэжээл, һайн байра, зүбөөр эмхидхэһэн харууһан — эдэ бүгэдэ хадаа хонидой нооһо үгэлгые дээшэлүүлхэ арга нүхэсэл болодог. Эдэниие баримталжа, ерэхэ жэлдэ нооһо хайшалалгые эрид дээшэлүүлхэ гээшэ манай шухалын шухала зорилго мүн,—гэжэ тэдэнэр нэгэн һаналаар мэдүүлнэ.

Холын хойто тайга соо ажаллажа байһан хонишодой «30 мянган хонинной түлөө!» гэһэн хүндэтэ зорилгоёо нэрэтэй түрэтэйгөөр дүүргэжэ шадаха байһаниие тэдэнэй туйлаһан түрүүшын амжалта гэршэлнэ.

О. РАДНАЕВ, манай корреспондент.

Новосибирск. Обь мүрэн дээгүүр гараһан новосибирскэ городской хүүргэ ашаглалгада үгтөө. Шэнэ хүүргэ хадаа орон доторхи эгээн томо хүүргэнүүдэй нэгэн юм. Энэ хүүргын утань хамта дээрээ 2,5 километр юм. Автомашинанууд дүрбэ дүрбөөрөө зэргэлээд, хоёр замаар трамвайнууд, мүн ябаган хүнүүд энэ хүүргэ дээгүүр нэгэн доро гаража шадаха юм. Хүүргэ баригшад ехэ хүдэлмэри бүтээгээ. Тэдэнэр хадаа тон бэрхэтэй эрхэ байдалда 8,5 мянган тонно металлоконструкцинуудые хабсаргаһан, 50 мянган кубометр бетон шудхаһан байна.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Обь мүрэн дээрэхи шэнэ хүүргын юрэнхы түхэл хэлбэри харуулагдана. **ТАСС-эй фотохронико.**

Сарьдаг үндэрэй хормойгоор...

(Замай тэмдэглэл)

1. МОНДОҺОО ОРЛИК ХҮРЭТЭР.

Түнхэнһөө Аха ороһон харгын бэлшэр дээрэ һууришаһан Мондо гэжэ яһала ехэ тосхон бии юм. Ахын аймаг ошохо гэһэн хүн эндэ хоол хүнэһэеэ, мори унаагаа түхеэржэ, холын-гоо аян замда мордодог заншалтай. Бидэнэр, хамта долоон хүн эблэржэ, Ахын аймагай центр—Орлик ошохоо түхеэрбэбди.

«Наранай галтайда найгуулая» гэлсэһээр үглөөгүүр эртэ мориндоо мордожо, Мондо тосхонһоо харагдажа байһан Мүнхэ Сарьдагай сагаан мүнгэн оройе шэглэн, нарихан зүргэ харгыгаар хатаргабабди.

Гайхамшагта һайхан байгаалитай Зүүн Саянай сарьдаг мундаргануудай ара үбэрөөр аяншалхада яагаа таатай зохид гээшэб! Мүнхэ Сарьдагһаа эхи татаһан дошхон солгёо Ирхүү гол харгымнай урдахануур сагаан хөөһөөр бурьян шурьян зүүлжээ урдана. Эндэхи орьёл ууланууд оройдоо нэгэшье модогүй. Ялбама сагаан малгайтай сарьдагууд эндэ тэндэ шүрэтэнэ. Хангай буурал уулануудай хахадһаа доошо хүнэй гаталжа гарахын аргагүй гэхээр хүжэ шара ой тайга хабтайна. Намарай хярмаг саһанда үнгэсэ хубилһан элдэбын түхэлэй ургамалнууд, һагсагар һагсагар модонууд һэбшээндэ аалихан намхалзана. Холо ойро жэгүүртэ амитадай эшхэрхэ, дуулаха жэгтэй гоё абяан шэхэндэ баһал элихэн соностоно. Иимэ үзэсхэлэн һайхан дайда харахадаа хүнэй һанаа сэдьхэл уужам сэнгүү, хүхюун болоно.

Аяншалагшадай дунда һонирхолтой хөөрэлдөөн гарана. Тэдэнэр үни хада танилсанхай. Аяншалагша нүхэдэймнай олонхинь манай агуухэ ороной холын хизаарнуудһаа Бурят-Монголдо ажаллахаар эльгээгдэһэн хүдөө ажахын мэргэжэлтэд байба. Жэшээлхэдэ, Чкаловска областьһоо ерэһэн Геннадий Ерембетов, Павел Продчанин, Анна Серебрякова гэгшэд ветеринарна фельдшернүүд, Горьковско областьһоо ерэһэн Миронов, Михеева гэгшэд зоотехнигууд юм. Армиһаа һаяхан табигдаад, Аха нютагаа бусажа ябаһан солдат Содном Галсанов тэдэнэртэй үни холын танилнууд шэнги хөөрэлдэнэ. Залуу мэргэжэлтэд түрүүшынхеэ манай Бурят-Монголдо ерэһэнээ, иимэ гайхамшаг байгаали хаража ябаһанаа Содномдо хэлэнэ.

Содном Галсанов нүхэдөө түрэл нютагайнгаа байгаали болон ажахытай ехэл дуратайгаар танилсуулна. Галсановай тобтой аятайгаар хөөрэхые шагнаһаар сагайшье ошоһые, холошье ябаһанаа ойлгоогүйбди. Нэгэ мэдэхэдээ Нүхэн дабаанай хаяадань ерэшэһэн байбабди.

Энэ дабаанай үндэртэ туннель мэтэ яһала ехэ нүхэн бии юм. Тиимэл хадань арад зон энэ сарьдагые «Нүхэн дабаан» гэжэ нэрлэһэн байгаа. Теэд иимэ үндэр дабаан дээрэ нуур тогтоһоннинь буришье һонирхолтой. Энэ нуурһаа Аха, Сэсэр, Ильшир гэхэ мэтэ гол горхонууд эхи татаһан байна. Нүхэн дабаанай уларил ехэл тогтууригүй. Заримдаа зохид дулаан байһан хүндыдэ гэнтэ хүйтэн һалхин үлеэдэг, үгы һаа зунай түлэг дунда намар болоһондол хүйтэрдэг. Дабаанай шобхо оройгоор хүн ябажа үзөөнигүй, теэд хүнэй тиишэ гарахаш бэрхэтэй.

Зүргэ харгы зарим газартаа дабаанай табеһнтаһан мэтэ дээгүүр хэгиреп һунаһан байна. Тиимэ газарта харгыһаа халихын аргагүй; нэгэ талаһааш—хана мэтэ хабсагай байха, нүгөө талаһааш—мүн лэ эгсэ эрид хабсагайн оёорто уһан ялайжа харагдаха.

Яаба хээбэшье, зургаан километр үгсүүр өөдэ аһан шадалаараа галдижа, Нүхэн дабаанай оройдо гарабабди. Энээнһээ баруулжаа уруудахада Ахын аймагай тала дайда болоно. Тус аймагай газар дайда тон ехэ юм. Ахын аймаг ой тайгаар, гол горходоор, илангаяа ашагта малтамалнуудаар айхабтар баян.

Ахын аймагта «зөөлэн алтан» гэгдэдэг ан гүрөөл айхабтар элбэг юм. Эндэ жэжэ ангуудһаа гадна баабгай, шэлүүһэн, шоно, хандагай, буга болон бодон гахай гэхэ мэтын ангууд олооро үдэдэг. Бүхэли һүрэгөөрөө хойто зүгэй оронууд ябадаг. Хэрмэн, үнэгэн, булган мүн лэ элбэг байна.

Аха ошоһон хүн энэ аяншалгаяа хэзээдэшье мартахагүй. Зүүн Саянай һүртэ ехэ сарьдагуудаар ябажа гараха гээшэ хэды һонин бэ! Сэбэр һайхан агаар, түргэн урасхалта гол горхонуудай гэрэл татама тунгалаг уһан, малшадай, ангуушадай жаргалта һайн ажабайдал—эдэ бүгэдэ хүн бүхэнэй анхарал хандуулха байна.

Мондоһоо гурбан хоног ябажа, Орлик хүрэжэ ерэбэбди.

Орлик тосхон шэдхэ бүтүү ой тайгаар хушагдаһан уулануудай дунда, дошхон зээрэг Аха голой эрьедэ һууришанхай. 1932 ондо эндэ гурбахан айл һуугша бэлэй. Мүнөө тосхоной үргэн үйлсэнүүдэй хоёр талаар ехэнүүд сонхотой үндэр гоё байшан гэрнүүд жэрылдэнэ. Эмхи зургаан, һургуули, эмнэлгын газар, магазин, радиоузел гэхэ мэтэнүүд томо томо гэрнүүд соо байна. Энэ тосхондо электростанци ба сагай уларилые шэнжэлхэ станци баригданхай.

Һүүлэй хэдэн жэлнүүдтэ аймагай центр танигдашагүй ондоо болгогдоо. Байрын гэрнүүдэй тоо олошороо. Тосхоной хойто талада шугы бургааһатай, шулуу болдогтой газар байгша бэлэй. Тэрэниие аймагай центрын залуушуул, комсомолецууд сэбэрлэжэ, болдогуудыень жэгдэлжэ, жэгтэй зохид спортивна талмай бэлэдхэһэн байна. Энэ талмай дээрэ согтой залитай үхибүүд, эдир пионернүүд урилдажа, барилдажа наадана.

Багашуулай дундаһаа улаан галстуг зүүһэн, хурса хара шарайтай солбон хүбүүн хажуудамнай ерэжэ:

—Аха нүхэд, хаанаһаабта? Улан-Удэһээ гүт? Манай һургуули харыт, —гээд маанадые уряалан байба.

—Һургуулитнай холо юм гү?

—Тосхоной тэг дунда. ...Ехэ гоё тэгшэ газарта һууриганхай юм, —гэжэ шадаал һаа тодоор ойлгуулхые оролдоно.

Эндэхи һургуули хараха хүсэлэнтэй байһанаа, тэрэ хүбүүе дахажа, Орлигой үйлсэнүүдээр ябабабди.

Орлигой дунда һургуулиин үндэр һаруул байшан соо наартай зохид ба ариг сэбэр. Элдэб үнгын таримал сэсэгүүдээр, зурагуудаар шэмэглэгдэһэн коридор соогуур сэбэр хубсаһатай һурагшад хэды хэдыгээрээ сугларжа, хүхюу зугаатайгаар хөөрэлдэнэ. Эндэ золтой жаргалтай үхибүүд эрдэм бэшэг шудалжа байдаг.

...Наран баруун хойшоо тонгойһоор уулын саагуур хоргодобо. Тэнгэридэ дүлэн улаан туяа үшөө бадаран байһанаа һулаpһаар унтаржа, газар дайдые һүниин харанхы бүрхөөбэ. Орлигой үйлсэнүүд, байрын гэрнүүд, эмхи зургаанууд хурса гэрэлээр толотоно. Культурын байшангай орой дээрэхи репродуктор Москваһаа һонин мэдээсэл дамжуулна. Удаань сэдьхэл хүдэлгэмэ һайхан хүгжэм арадай дуунай аялгатай ниилэн, һүниин һонор агаарта холуур сууряатана.

Һайндэрэйхеэр хубсалһан залуушуул, наһажаалшье хүнүүд Культурын байшан тээшэ ошоно, зариманиинь библиотекэдэ ороно. Библиотекын полкнуудта Маркс, Энгельс, Ленин, Сталинай томууд, уранһайханай, политическэ, научно-гэгээрэлэй ба хүдөө ажахын литература жэрылдэн харагдана. Шэнэ номууд витринэ дээрэ эмхитэй һайнаар табигданхай. Уншалгын зал соо улаан бүдөөр хушаатай ута стол тойрожо һуугаад, олон хүн газетэ, журналнуудые уншана.

Библиотекэ Эхэ ороной, республикын болон аймагай ажабайдалда болоһон шухала событинуудые хаһа сагтань тэмдэглэдэг заншалтай. Мүнөө энэ уншалгын зал соо һуугаашад Советскэ засагай жэлнүүдтэ Ахын аймагай культурна болон ажахын хүгжэлтые харуулһан материалнуудые уншажа, ехэ һонирхоно. Эдэ материалнууд сооһоо иимэ тоо баримтануудые тэмдэглэжэ абабабди: Советскэ засагай тогтоһонһоо хойшо аймагай ажалшадай ажабайдалда ниилээд ехэ хубилалта болоо. Урдань энэ нютагайхид таруу тулюур һуудалтай, агнууриин ажалтай байгаа. Хүдөө ажахые коллективизацилхаһаа хойшо гүнзэгы тайгын арад зон колхозуудые эмхидхэжэ, культурна болбосон ажабайдалтай болоо.

Агууехэ Октябрьска революциин урда тээ эндэ нэгэшье һургуули байгаагүй. Харин мүнөө аймаг дотор дунда, долоонжэлэй болон эхин 10 һургуулинуудта колхознигуудай, хүдэлмэришэдэй ба албахаагшадай үхибүүд һуралсана. Һургуулинууд тус бүридөө интернадтай. Мүнөө хүдөөгэй залуушуулай үдэшын дунда һургуули аймцентртэ нээгдэнхэй. Эндэхи һургуулинуудые дүүргэгшэд сооһоо Ленинградта, Иркутскда, Улан-Удэдэ һуралсажа байгшад бии. Гадна культурно-гэгээрэлэй эмхи зургаанууд олоор байгуулагдаа. Мүнөө үедэ аймаг соо 10 клуб, Культурын байшан, уншалгын 2 байшан, библиотекэнүүд, 2 радиоузелнууд, стационарна 2 киноустановко, 3 нүүдэл кино хүдэлмэрилнэ. Мүн бүхы колхозуудай центр радиотой болгогдоо. 5 колхозууд аймагай центртэй телефонно холбоотой. Культурын байшан болон клубуудта уранһайханай самодеятельностиин кружогууд хүдэлмэрилжэ, арадай оюун бэлигые хүгжөөнэ.

Аймагта «Красные Саяны» гэжэ газетэ түрэлхи хэлэн дээрэ 500 экземпляр тиражтайгаар гаргагдана. 2 больница, 2 амбулатори, хүдөөгэй врачебнэ 1 пункт, фельдшерскэ 3 пункт аймаг дотор хүдэлмэрилнэ, мүн шэнэ больница баригдажа байна.

Библиотекые даагша Вера Алексеевна Сасько иигэжэ хөөрэнэ: «Библиотекымнай номой фонд жэлһээ жэлдэ ургана, уншагшадай тоо олошорно. Мүнөө уншагшад партиин ЦК-гэй январска болон, июльскэ Пленумүүдэй тогтоолнуудые угаа ехээр һонирхоно».

Тус библиотекын болон Культурын байшангай хүдэлмэрилэгшэд аймагайнгаа колхозуудай холын фермэнүүдтэ культбазануудые түхеэрэлгэдэ ехэхэн туһаламжа үзүүлээ.

(Үргэлжэлэлынь хожом гараха).

Р. БАЛДАНОВ

СССР-эй Верховно Соведэй делегаци Болгарида ошоод байна

СССР-эй Верховно Соведэй делегаци ноябриин 11-дэ Плевендэ ерэбэ. Городой хүн зон советскэ арадай түлөөлэгшэдые хани ёһоор угтаа. Олон зоной хабаадалгатай митинг эндэ болоо. Тэрэнэй һүүлээр советскэ айлшад хадаа 1877—1878 онуудта Болгарие сүлөөлхын түлөө болоһон байлдаанай памятнигуудые болон түүхэтэ газарнуудые хараа.

* * *

СССР-эй Верховно Соведэй депутадуудай зариманиинь Г. Я. Рудь түрүүтэйгээр Врачанска округ соогуур аяншалхадаа Мездра, Враца, Михайловград болон бусад городуудта хүрөө. Враца городто городской арадай Соведэй сесси дээрэ айлшад байлсаа. Энэ сесси болгаро-советскэ хани барисаанда ба эб найрамдалай түлөө тэмсэлдэ зорюулагдаһан байгаа. Советскэ делегациин зүгһөө Т. И. Архипова сесси дээрэ үгэ хэлээ. 1923 ондо болоһон антифашистска сентябрьска восстанида зорюулагдаһан Михайловградтахи музейдэ айлшад ороһон байна. Удаань, тэдэнэр Плевен орожо, Н. И. Беляев түрүүтэй олонхи делегадуудтаа хамтараа.

Ноябриин 12-ой үдэшэ делегациин гэшүүд бултадаа Софидо бусажа ерээ.

Энэ үдэшэндөө Верховно Соведэй хэдэн депутадууд Софиин научна эмхи зургаануудта, һургуулинуудта болон ниитын организацинуудта хүрөө.

Арадай суглаанай Президиумэй түрүүлэгшэ Георгий Дамянов Советскэ делегациин хүндэлэлдэ зорюулан уулзалга эмхидхээ.

(ТАСС).

Чехословакиин Национальна фронтын Центральна Комитедэй пленум

Чехословацка телеграфна агентствын мэдээсэһэнэй ёһоор, Чехословакиин Национальна фронтын Центральна Комитедэй үргэн пленум ноябриин 11-дэ Прагада болоо. Национальна фронтдо ородог политическэ партинуудай болон ниитын организацинуудай түлөөлэгшэд пленумдэ хабаадалсаа.

Политическэ байдал ба фронтын зорилгонууд тухай Национальна фронтын Центральна Комитедэй түрүүлэгшэ, Чехословакиин премьер-министр Вильям Широкий пленум дээрэ элидхэл хээ. (ТАСС).

Дотор Монголдо хүдөө ажахын кооперативүүд олон болоно

Дотор Монголой автономно район дотор хүдөө ажахыда коопераци бии болгогдожо байна.

Дурсагдагша райондо хүдөө ажахын 6.400 гаран үйлэдбэриин кооператив мүнөө үедэ бии гэжэ «Гуанминжибао» газетэ мэдээсэнэ. Эдэ кооперативуудта таряашадай бүхы ажахынуудай 17 гаран процентнь нэгэдэнхэй. 1956 ондо район дотор хүдөө ажахын кооперативуудай тоо 11 мянга хүрэтэр ургаха юм. Тиигэжэ эдэ кооперативуудта таряашадай ажахынуудай 30—50 процентнь нэгэдэхэ юм.

Тэрэшэлэн малажалай харилсан туһалалсаха үйлэдбэриин бүлэгүүд түргэнөөр олон болоно. Эдэ бүлэгүүдтэ Дотор Монголой автономно районой бүхы малша таряашадай 40 процентнь мүнөө үедэ нэгэдэнхэй. (ТАСС).

Американска агаарай-сэрэгэй хүсэнүүдэй штабай начальник Дальна Востогоор аяншалга хэнэ

Дальна Востогдохи американска агаарай-сэрэгэй базануудые шалгахын тулада аяншалга хэжэ ябаһан США-гэй агаарай-сэрэгэй хүсэнүүдэй штабай начальник генерал Туайнинг ноябриин 11-дэ Тайваньда ерээ гэжэ Рейтер агентствын корреспондент Тайбэйһээ мэдээсэнэ.

Туайнинг хадаа Японидохи, Урда Корейдэхи болон Окинава дээрэхи американска базануудта урда тээнь хүрэһэн байна. США-һаа Дальна Востогто байдаг агаарай-сэрэгэй хүсэнүүдые командалагша генерал Кутер Туайнингтай сугтаа ябалсана.

(ТАСС).

Английска сэрэгэй шэнэ частьнууд Кипртэ эльгээгдэнэ

Англи хадаа сэрэгэй шэнэ частьнуудые Кипр руу эльгээжэл байһаар. Киптэхи гарнизониие шангадхахын тулада английска 649 солдат Саутгемптонһоо ноябриин 11-дэ Фамагустда ерээ гэжэ Франц Пресс агентствын корреспондент Никозиһоо мэдээсэнэ.

(ТАСС).

Советскэ журналистнууд США-д... ошоод байна

Советскэ хэдэн журналистнууд Вашингтониие хаража ябаха үедөө США-гэй Верховно сүүдтэ орожо, сүүдэй гэшүүн Уильям Дугластай хөөрэлдөө.

Советскэ Союзда ябахадаа хараһан үзэһэн юумэн тухайгаа Дуглас журналистнуудта иигэжэ мэдүүлээ: «Энэ хадаа аятай зохид аяншалга байһан юм. Советскэ Союз дотор өөрынгөө дураар хайшаашье ошодог байгааб. Город бүхэндэ жиирэй хүнүүдтэй, мүн гүрэнэй ажал-ябуулагшадтай ямаршье һаадгүйгөөр уулзадаг байгааб. Советскэ хүнүүдтэй минии уулзалга ехэ һонирхолтой байгаа».

Дуглас саашань иигэжэ хэлээ. Советскэ хэдэн сүүдүүдтэ хүрэжэ, судебнэ заседанинууд дээрэ байлсааб, советскэ юристнүүдэй ажал-ябуулгатай танилсааб. Тиигээд, советскэ юстици үндэр дээдэ хэмжээндэ табигданхай гэжэ тоолоноб. Россида юридическэ талаар хэдэн элитэ ехэ оюун ухаатан бии юм. Советскэ юристнүүдтэй холбоо байгуулбал американска юристнүүдтэ ехэ һонирхолтой байха һэн гэжэ Дуглас нэмээжэ хэлээ.

Удаань журналистнууд «Вашингтон пост энг таймс Геральд» газетын редакцида ороо.

Ноябриин 12-ой үдэр советскэ журналистнуудай хүндэлэлдэ зорюулан Вашингтонско томо газетэнүүдэй редакторнууд завтрак үгэһэн байна. Советскэ делегациин гэшүүд, мүн вашингтонско газетэнүүдэй редакторнуудһаа гадна, хэблэлэй национальна клубай президент Уоррен, Сагаан байшангай дэргэдэхи корреспондентнүүдэй ассоциациин түрүүлэгшэ Бэрд, гүрэнэй депа... ментын дэргэдэхи корреспон... нүүдэй ассоциациин түрүүлэ... Роубер, делегацитай хамта яба... һан гүрэнэй департаментын тү... лэгшэд завтрак дээрэ мүн лэ б... саа.

Завтрагай үедэ «Вашингтон... энд Геральд» газетын главна ре... тор Уиггинс амаршалгын үгэ хэ... дээ, СССР-эй ба США-гэй жур... листнуудайнгаа делегацинуудые... бэедээ эльгээлсэжэ байха ябада... дэмжээ. «Стар» газетын редакци... по таһагай хүтэлбэрилэгшэ Джу... советскэ журналистнуудые а... шалха зуураа, СССР-эй ба США-... хоорондо бэе бэеэ ойлголсодог б... хо шухала, тэрээндэ хоёр оро... газетэнүүд болон журналист... туһалха ёһотой гэжэ хэлээ.

Удаань, советскэ журналист... гүрэнэй департаментын байшан... дай нэгэндэ ороо. Атомай бай... ламжа тухай научно-популя... фильмые хараһан, искусствону... музейдэ ороһон байна.

Советскэ журналистнуудай ... һэнтэй дашарамдуулан СССР-эй... рэгүүдээр США-да байдаг саг... рын этигэмжэтэ С. Р. Стриган... үдэшэнь уулзалга эмхидхээ. Со... скэ журналистнуудһаа гадна, аме... канска болон бусад ороной журна... стнууд, тэрэшэлэн США-гэй гүрэ... департаментын хэблэлэй таһагай... лөөлэгшэд, энэ таһагай хүтэлбэ... лэгшэдэй нэгэн Линкольн Уайт... рүүтэйгээр уулзалга дээрэ байлс... Уулзалга хани ёһоной оршон б... далда үнгэрөө.

(ТАСС).

Буу зэбсэг үгэхэ тухай США-гэй ба Германс... Федеральна Республикын хоорондо хэлсээн баталагдаа

АДН агентствын Бонинһоо дамжуулһанай ёһоор США-һаа ГФР-тэ буу зэбсэг үгэхэ тухай Германска Федеральна Республикын ба Холбоото Штадуудай хоорондо баталагдаһан хэлсээе ноябриин 12-то даб дээрэ хаража үзэхэдөө баруунгерманска бундесрат һайшаагаа.

Дурсагдагша хэлсээе бундестаг энэ оной декабриин түрүүшын хахад соо хаража үзэхэ юм. Бонинһоо абтаһан мэдээнэй ёһоор, Германска Федеральна Республикын правительство хадаа ойрын дүрбэн жэлэй тур... соо 8 миллиард маркын буу зэб... США-һаа худалдажа абахаар ... раална. Тиихэдээ, абаһан буу зэб... гэйнгээ түлөө өөрынгөө уранай за... суудые, патентнүүдые ба бүхы т... лэй буу зэбсэг үйлэдбэрилхэ тех... логиин заабаринуудые, тэрэшэл... стратегическэ зүйлнүүд болон ха... фабрикадуудые США-да үгэхэ б... на.

(ТАСС).

Бразилида юун болоноб?

Ассошиэйтед Пресс агентствын мэдээсэһэнэй ёһоор, Рио-де-Жанейродэ засаг түрые гартаа абаһан армейскэ частьнуудые генерал Тешейра Лотт толгойлно. Тэрэ хадаа ноябриин 10-да сэрэгэй министрын тушаалһаа бууһан байгаа. Тиигээд, сэрэгүүдэй дэмжэлгэдэ түшэглэн саг зуурын президент Луз гэгшые унагааһан байна. Юуб гэхэдэ, шэнээр һунгагдаһан президент Кубичек гэгшын тушаалдаа оролгодонь һаад ушаруулха зорилгоор сэрэгэй урбалта хэхэб гэжэ занаһан полковник Мамаде гэгшэдэ эсэргүү хэмжээ абахаһаа Луз арсаһан байгаа.

Һунгагшадай дура зоригые хангахын тулада иимэ хэмжээнүүдые абажа байнаб гэжэ Лотт мэдүүлээ.

Бразильска столицада һүүлэй үедэ болоһон юумэнүүд хадаа октябриин 3-да һунгагдаһан аад, ерэхэ жэлэй январьда өөһэдынгөө тушаалнуудта ороxо ёһотой президент Кубичек, вице-президент Гуларт гэгшэдтэ эсэргүүгээр шэглүүлэгдэһэн урбалтые зайсуулха ба... гэжэ Юнайтед Пресс агентств... корреспондент баталан бэшэнэ.

* * *

Американска агентствонууд... ноябриин 12-то мэдээсэһэнэй ёһо... Бразилиин столица Рио-де-Жане... рын олон хубинуудта сэрэгүүд, х... дэ танкнууд байрлуулагдаа. Н... тын бүхы гэр байрануудта хар... табигданхай. Сэрэгэй министерств... сэрэгэй олон частьнууд сахина.

Депутадуудай палата хадаа у... гаагдаһан саг зуурын президент Л... гэгшын орондо сенадай түрүүлэг... Рамос гэгшые саг зуурын презид... тээр томилоо. Рио-де-Жанейродэ... сагые гартаа абаһан армейскэ час... нуудые хүтэлбэрилэгшэ генер... Лотт правительствода сэрэгэй ... нистрын тушаалые даалгаа.

Бразилиин хэдэн районуудта... сэрэгэй частьнуудые командалагш... Лотт гэгшын ябуулгануудые дэм... жэ байһан тухайгаа мэдүүлээ гэ... агентствонууд мүн лэ мэдээсэнэ.

(ТАСС).

Загребдэхи уласхоорондын шатарай турнир

Загребдэхи уласхоорондын шатарай турнирай наймадахи тур ноябриин 10-да болобо. Смыслов Филиптэй (Чехословаки) хараар наадаа. Тиигээд 15-дахи ябадалдаа тэдэнэр тэнсээ.

Трифунович Караклаичые (хоюулаа Югославиин), Глигорич Бертокые (мүн хоюулаа Югославиин), Келли (Бельги) Бисгайерые (США), Дюкштейн (Австри) Удовичые (Югослави), Матанович (Югослави) Миневые (Болгари), Ивков (Югослави) Барцые (Венгри) шүүгээ.

Фудерер Рабар хоёрой (хоюулаа Югославиин) парти һонирхолтой байба. Рабар дүрбэ ябаад мат үгэхэ аргаяа обёороогүй, тиигэжэ хэд... ябадал хэһэнэйнгээ һүүлээр тэдэ... тэнсээ.

Геллер ба Милич (Югослав... Пирц (Югослави) болон Порре... (Итали) гэгшэдэй партинууд ... рэнгүй үлөө.

Ноябриин 10-да Удович наада... үргэлжэлүүлэнгүй Матанович... (хоюулаа Югославиин) шүүгдэ... нээ мэдэрбэ. Геллер Милич... (Югослави), Пирц (Югослави) П... рекые (Итали) илаа.

Иимэһээ найман турай һүүлдэ... очко абаһан Смыслов, 5,5 очко аб... һан Трифунович түрүүлжэ ябана.

(ТАСС).

Шатарай бүхэсоюзна мүрысөөн

Москвада, Советскэ Армиин Центральна Байшан соо ороной шатарай XXIII чемпионадай хахад финальна мүрысөөн ноябриин 11-дэ эхилбэ. Гроссмейстернүүд Ю. Авербах, А. Лилиенталь, В. Рагозин, мастернууд—Москва городой чемпион Е. Васюков, В. Симагин, И. Кан, В. Микенас (Вильнюс), А. Сустин (Минск), Л. Полугаевский (Куйбышев), А. Уфимцев (Кустанай), М. Шишов (Тбилиси) болон бусад хамта 19 шатаршан турнирта хабаадаха юм.

Нэгэдэхи тур болоо. Залуу шата... шан мастерай кандидат М. Уса... ехэ амжалта туйлажа, гроссмейст... А. Лилиенталиие шүүгээ.

Мүрысөөнүүд һара тухай саг с... үргэлжэлхэ юм.

Ороной шатарай XXIII чемпио... дай хахад финальна мүрысөөн м... Ленинградта ба Ригадэ эхилбэ.

(ТАСС).

Редактор Д. Л. ЛОБСАНОВ.

Адрес редакции: г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 26. Телефоны редакции: редактора—46-32, заместителя редактора — 32-74, отв. секретаря—27-37, партийной жизни, сельского хозяйства—47-59, пропаганды и переводов—35-14, культуры и быта, промышленности—34-05, местной информации и писем—24-74, корректорская—32,67, бухгалтерия 37-32. Для междугородных переговоров—16.

Н 00611. Типография Министерства культуры Бурят-Монгольской АССР. Зак. № 6112.